

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

BERNARDA CENTA
Mentorica: prof.dr. Nevenka Černigoj Sadar

TURIZEM KOT OBLIKA PREŽIVLJANJA PROSTEGA ČASA

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

KAZALO

1. UVOD	4
2. TEORETIČNA OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	6
3. PROSTI ČAS	7
3.1. RAZUMEVANJE PROSTEGA ČASA – SPLOŠNO	7
3.2. ZGODOVINSKA OPREDELITEV PROSTEGA ČASA	10
3.3. SOCIOLOGIJA PROSTEGA ČASA	11
3.4. SPOL IN PROSTI ČAS	13
3.5. DEJAVNIKI PROSTEGA ČASA	14
3.6. VLOGA PROSTEGA ČASA	15
3.7. DEJAVNOSTI PROSTEGA ČASA	16
3.7.1. Dejavnosti v prostem času - podatki za Slovenijo	18
4. TURIZEM	19
4.1. SPLOŠNA OPREDELITEV	19
4.2. ZGODOVINA TURIZMA	20
4.3. RAZVOJ TURIZMA IN VPLIVI GLOBALIZACIJE	22
4.4. POJMA TURIZEM IN TURIST	25
4.4.1. Turizem	25
4.4.2. Turist	25
4.5. VRSTE TURIZMA	26
5. ZAKAJ POTUJEMO?	28
5.1. TURIZEM/ POPOTOVANJE KOT NAČIN ZADOVOLJEVANJA POTREB	32
6. POPOTNIK IN POT	35
6.1. KULTURA POTEPANJA	35
6.2. POPOTNIŠTVO VS. MNOŽIČNI TURIZEM	36
6.3. POPOTNIKI (POPOTNIŠTVO, POTEPANJE – »TRAMPING«)	38
6.3.1. Svetovna popotnica Alma Karlin	42
6.3.2. Popotnica sodobnega časa – Benka Pulko	43
6.3.3. Primerjava doživljanja sveta Alme Karlin in Benke Pulko v dveh različnih stoletjih	44

6.4. KOLIKO POTUJEMO?	45
6.4.1. Anketa o turističnih potovanjih domačega prebivalstva 2002	45
6.5. POMEN POTOVANJ ZA POPOTNIKE, TURISTE	47
6.6. FENOMENOLOGIJA TURISTIČNIH DOŽIVETIJ	49
7. SKLEP	51
8. LITERATURA IN VIRI	54

1. UVOD

Živimo v času nenehnih sprememb in svojevrstne družbene dinamike. Naša doba je nad vse povzdignila individualnost in boj za obstanek. Tako nas je odmaknila od užitkov, s katerimi smo nekdanj zapolnjevali prosti čas, le tega je podredila toku v katerem se moramo obdržati, če hočemo preživeti. Precej so se spremenili tudi popotni motivi sodobnega turista. Po eni strani opazamo popolno prilagajanje zahtevam sedanjosti, po drugi pa željo po begu iz vsakdanjosti, po iskanju hrepenenj in sanj, po tem, da neznani motivi prevladajo nad racionalno logiko. Za postindustrijsko družbo je značilna hitra globalizacija in nenehne družbene spremembe. Pojavlja se možnost izbire, v ospredju je tudi storitev. Vse to je izoblikovalo sodobnega turista in popotnika, ki si želita čedalje več in predvsem drugače. Tako se je razvijal in razvil tudi turizem za sodobnega turista. Pri tem svojo vlogo odigra prav prosti čas, ki ga bom opredelila v prvem delu diplomske naloge. Prosti čas je pomemben družbeni čas, ki ga je izoblikovala industrijska družba in predstavlja značilnost današnje razvite družbe. Zato bom v nalogi širše predstavila prosti čas, njegove definicije ter pomen prostega časa za posameznika. Nadalje bom proučila, kako spol vpliva na preživljanje prostega časa ter predstavila še druge dejavnike, ki vplivajo na način preživljanja prostega časa. Spol je dejavnik, ki je v sociologiji vzbudil veliko polemik tudi pri opredeljevanju prostega časa, zato bom v nalogi preverila hipotezo in sicer: moški imajo v povprečju več prostega časa kot ženske. Hipotezo bom preverila na podatkih, ki jih je zbral Statistični Urad RS na slovenski populaciji v letih od 2000 do 2001. Poleg tega me je zanimalo katere so najpogostejše dejavnosti prostega časa ter koliko časa posamezniki namenjajo tem dejavnostim.

Ker je osrednja tema diplomske naloge turizem, ga bom v nadaljevanju natančneje opisala. Torej turizem, kot ena izmed možnih oblik preživljanja prostega časa. Prosti čas je nekaj sproščujočega in pri posameznikih lahko pomeni začasni beg v fizične in intelektualne dejavnosti. In ravno turizem in popotovanja nam nazorno predstavljajo beg v svet »drugačnega« življenja. Zgodovina samega turizma sega daleč v preteklost, vendar šele začetek 20. stoletja naznani začetek množičnega turizma. Nadalje bom opisala več vrst turizma in namenila več pozornosti popotništvu kot posebni obliki turizma, ki je v nasprotju z

množičnim agencijskim turizmom. Zanimivo je dejstvo, da je popotništvo drugačna oblika turizma in ravno tako je zanimiva tudi razlika med popotnikom in turistom, ki jo bom opisala v petem poglavju. Popotništvo je izkustveni turizem, je svobodnejši način spoznavanja tujih dežel. Popotništvo je razširjeno preko meja, ki določajo prosti čas, zato bom izpostavila tudi tezo, in sicer: (solo) popotništvo ni le oblika preživljanja prostega časa v je že način življenja posameznika. To tezo bom dokazovala na podlagi potopisnih del svetovnih popotnikov predvsem slovenskih, kot so Benka Pulko, Zvone Šeruga in Janin Klemenčič. Zakaj potujemo? To je bilo naslednje vprašanje, ki je pritegnilo mojo pozornost. Razčlenila bom popotniške motive, ki so jih opredeljevali mnogi avtorji. Zanimivo je tudi vprašanje, koliko dejansko potujemo, zato bom v zadnjem delu naloge predstavila rezultate ankete o turističnih potovanjih domačega prebivalstva v letu 2002. Anketo je izvajal Statistični Urad RS. Vsekakor imajo potovanja določen pomen. Vsakemu posamezniku potovanja pomenijo nekaj drugega. Pomen potovanj za popotnike in turiste bom razčlenila v predzadnji točki diplomske naloge. In navsezadnje, potovanja doživljamo na različne načine predvsem zato, ker smo ljudje med seboj različni, tako tudi ne obstaja en sam značilen tip turistov, ki bi potovanja doživljali na enak način, ker ljudje doživljamo različno. O načinu doživljanj potovanj pišem v zadnjem delu naloge.

Dejstvo je, da ljudje potujejo že od nekdaj kot migranti, vojaki, mornarji, raziskovalci, misionarji, turisti in navsezadnje popotniki. Razlogi teh potovanj so različni. Popotništvo je v zadnjem času zelo razširjena oblika turizma, ki je popularna tako pri starejši, kot tudi mlajši generaciji. Ker tudi sama rada potujem, pa čeprav raje kot turistka in ne toliko kot popotnica, sem se odločila, da turizmu in popotništvu, kot enemu izmed mnogih možnih načinov prazivljanja prostega časa, kateri je dan danes za posameznika izjemnega pomena, namenim malo več pozornosti in o tem pišem v diplomski nalogi. In vsekakor se strinjam z ugotovitvijo popotnika Klemenčiča, ki pravi, da vsi radi potujemo. »Za marsikoga je potovanje vrhunec užitka in zabave, če ne ena od najbolj vzvišenih dejavnosti sploh. Vprašaj kogarkoli, kaj bi počel, če bi bil bogat, ali če bi nenadoma dobil veliko denarja – skoraj vsak bo rekel, da bi potoval. Če le mogoče, kam daleč, v čim bolj eksotične kraje« (Klemenčič, 2002: 5).

2. TEORETIČNA OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Za lažje razumevanje in boljši pregled, naj na začetku opredelim temeljne in ključne pojme, ki jih obravnavam v diplomski nalogi.

»**Prosti čas** – neobvezni čas, čas brez dolžnosti, izbrani čas, osvobojeni čas. Prosti čas je čas, v katerem je možna svobodna izbira aktivnosti« (Černigoj – Sadar, 1991: 17).

»Prosti čas je v raziskovanju porabe časa tisti čas, ki nam še ostane, potem ko od 24 ur odštejemo čas za spanje, prehranjevanje, zaposlitev, gospodinjska opravila ter skrb za otroke in čas za šolanje« (Statistični letopis, 2003: 257).

»Prosti čas – s katerim lahko človek po opravljenem poklicnem delu sam razpolaga, ker nima določene obveznosti s svojim časom« (SSKJ, 1994: 95).

»**Turizem** je splet dejavnosti oseb, ki potujejo in bivajo najmanj en dan v kraju zunaj njihovega običajnega okolja (z najmanj eno prenočitvijo), vendar ne več kot eno leto (365 dni) brez presledka, in sicer zaradi preživljanja prostega časa, sprostitve, poslov ali iz drugih razlogov. To je osnovna definicija, ki jo je sprejela Svetovna turistična organizacija (WTO) in tudi naša država, ki je članica omenjene organizacije« (Statistične informacije, 2004: 29).

»Turizem – pojav, da kdo potuje, začasno spremeni kraj bivanja zaradi oddiha, razvedrila je gospodarska dejavnost, ki se ukvarja z zadovoljevanjem potreb turistov in nudenjem uslug turistom« (SSKJ, 1994: 1437).

»**Turist** je oseba, ki potuje v kraj, ki ni del njenega običajnega okolja in tam vsaj enkrat prenoči, vendar zaporedno ne več kot 365 – krat v gostinskem ali drugem nastanitvenem objektu, in sicer zaradi preživljanja prostega časa, sprostitve, poslov ali drugih razlogov, ki niso opravljanje dejavnosti, za katero prejme plačilo v obiskanem kraju. Ločimo domače turiste in tuje turiste. Tujim turistom se določa pripadnost po potnem listu« (Statistične informacije, 2004: 29).

»**Popotništvo** je življenje človeka, ki ga nemir žene po svetu« (SSKJ, 1994: 922).

Popotnik – »beseda popotnik označuje vsakogar, ki potuje, ali vsaj tistega, ki potuje iz lastnega veselja in želje po spoznavanju« (Klemenčič, 2002: 7).

»Popotnik - kdor se premika iz kraja v kraj, kdor pogosto potuje; človek, ki ga nemir žene po svetu. Npr. svetovni popotnik, večni popotnik« (SSKJ, 1994: 922).

»**Globalizacija** je proces, v katerem postajajo življenja različnih ljudi po celem svetu medsebojno ekonomsko, politično, okoljstveno in kulturno povezana« (Newman, 1997: 310).

»Globalizacija je naraščajoča medsebojna soodvisnot različnih ljudi, regij in držav po celem svetu, ki gradijo na medsebojnem ekonomskem in družbenem odnosu in ga širijo po celem svetu« (Giddens, 2001: 690).

3. PROSTI ČAS

3.1. RAZUMEVANJE PROSTEGA ČASA – SPLOŠNO

Prosti čas je pomemben družbeni čas. Prosti čas je množičen pojav, ki ga je izoblikovala industrijska družba, za katero je značilno ločevanje med delovnim in bivalnim okoljem, med produkcijo, reprodukcijo in potrošnjo (Černigoj – Sadar, 1996) in v današnji moderni družbi, družbi hitrega tempa, je prosti čas še kako pomemben. Prosti čas predstavlja značilnost današnje razvite družbe, ki tako vzbuja pozornost po vsem svetu. Kljub temu pa za prosti čas ni enotne in za vse primere sprejemljive definicije (Strojin, 1982).

Že v sociološki literaturi se pojavljajo najrazličnejše opredelitve. Naj navedem tri opredelitve prostega časa po avtorici Glyptis (1989): prva opredelitev pravi, da je prosti čas tisti čas, ki je posamezniku ostal na razpolago po opravljenih delovnih obveznostih in obveznostih nujnih za preživetje, kot je spanje, prehranjevanje,... Ta opredelitev ima negativno konotacijo, saj gre za čas, ki posamezniku ostane na razpolago po že zadovoljenih potrebah glede spanja, dela in drugih osnovnih potreb. Druga opredelitev prostega časa je bolj pozitivna in pravi, da je prosti čas aktivnost, ki se ne nanaša na obveznost dela, družine in družbe ampak je aktivnost h kateri se obračajo posamezniki po svoji volji bodisi zaradi rekreacije, zabave, razvedrila ali zaradi razširjanja svojega znanja in spontanosti participacije v družbi. To so

prostovoljno izbrane aktivnosti. Značilnost prostega časa je ravno protislovje med področjem nujnega in področjem svobode. Prosti čas je preprosto tisti čas, ko v njem ni obveznosti. Zanj je značilna sproščujoča mikavnost. Prosti čas je poraba časa, ki ga lahko preživljamo aktivno ali neaktivno. Značilnost prostega časa je tudi njegova izraba v korist neproduktivnih dejavnosti pred delom, med njim in po njem. Delo je plačan pravni posel, kar pa ne moremo trditi za dejavnosti v prostem času. Tretja opredelitev pravi, da prosti čas ni v času ali v dejavnosti ampak je v posamezniku. Od posameznika je odvisno kako bo opredelil prosti čas, da mu bo pomenil zadovoljstvo in uživanje. Dodaja subjektivno dimenzijo kot odločilno dimenzijo prostega časa. Prosti čas izhaja iz tega, kakšen je pomen posamezne aktivnosti za posameznika in ne iz aktivnosti same. Podaja razliko med objektivnim in subjektivnim prostim časom, pri čemer objektivna svoboda pomeni, da sicer posameznik ima na razpolago čas, ampak se počuti subjektivno zavezan, da mora opraviti določene aktivnosti kot so obisk pri sorodnikih, pikniki za otroke, vrtnarjenje ipd. O prostem času torej govorimo, ko je oseba prosta in ni podvržena nobenim eksternim zahtevam. Prav iz tega izhaja interindividualno razlikovanje prostega časa. Prosti čas in dejavnosti v njem imajo tako različen pomen za vsakega posameznika posebej, saj specifična aktivnost eni osebi prinaša zadovoljstvo, drugi pa ne (Glyptis,1989). Sklepam, da lahko nekaj podobnega rečemo za turizem, za samo potovanje, popotništvo, saj nekaterim to pomeni obveznost, službo, delo (predvsem so to zaposleni v turizmu), drugim pa to predstavlja najbolj sproščujočo in mikavno obliko preživljanja prostega časa.

Obstajajo različne verzije opredelitev prostega časa, tu navajam opredelitev prostega časa, ki jo zagovarja Evropsko združenje za prosti čas in rekreacijo ELRA (European Leisure and Recreation Association). Ta pravi, da je »prosti čas v širšem pomenu ves čas zunaj poklicnega (plačanega) dela, v ožjem pomenu pa le tisti čas, ki je individualno svobodno disponiran čas« (Lešnik, 1982:13).

Prosti čas je potrebno obravnavati kot del družbenega, ekonomskega, političnega in kulturnega življenja. Posameznikovo preživljanje prostega časa ni odvisno samo od družbe in njenega razvoja saj je z razvojem novih tehnologij, povečanim znanjem ljudi, s spremenjenim vrednotenjem določenih področij življenja prišlo do kakovostnih sprememb družbe, ki so dale večje možnosti individualizacije načinov življenja. Kako posameznik preživlja prosti čas tudi

ni odvisno samo od tega kakšen je položaj posameznika pri delu in v prostem času ali od njegove kulturne in ekonomske razvitosti. Pomembno je predvsem posameznikovo relativno subjektivno doživljanje, ki je različno ob različnem času in tudi ob različnih vsebinah prostega časa. Meje prostega časa so tako postale v mnogih primerih le subjektivno določljive. Posamezniki na različne načine izrabljajo in preživljajo prosti čas. Prosti čas je dejavnost, ki poteka v določenem času in služi svojemu namenu. Prosti čas omogoča drugačne dejavnosti vendar pa se pri tem pojavi dvom pri opredelitvi dejavnosti, ki jih ni moč postaviti niti v prosti čas niti v delo. Ena takih dejavnosti je vzgoja otrok v družini. Vsekakor pa prosti čas najlažje razumemo v povezavi z delom. O prostem času praktično ne moremo govoriti, če obenem ne govorimo tudi o delu in drugih človekovih dejavnostih. Če nimamo jasne opredelitve pojma in vloge dela je težko razumeti, kaj pomeni prosti čas. V resnici je prosti čas ves čas, ki ostaja zunaj dela in zunaj nujnih življenjskih odnosov. Delo ima izreden pomen za prosti čas. Na primer kakovost preživljanja prostega časa je odvisna od dela in seveda tudi od možnosti za delo, saj delo še zdaleč ni za vsakogar enakovredno in enakopravno dosegljivo. Delo je nujnost, je človekova potreba, delo je dejavnik človekovega razvoja, prosti čas pa je izven nujnosti, vendar je kljub temu človekova potreba. Preprosto rečeno, prosti čas je človeku potreben, ne samo zaradi počitka in ponovnega vzpostavljanja ravnotežja v človekovem organizmu, ki se je porušil zaradi naporov, utrujenosti, ki jih zahteva hitro razvijajoča se družba in čedalje hitrejši življenjski tempo, temveč tudi za sprostitev, za nove možnosti, ki jih strogo odmerjen čas obveznosti ne dopušča, za večje zadovoljstvo in učinkovitost pri delu, ki je v današnji moderni družbi čedalje bolj pomembna (Lešnik, 1982). Iz navedenega sklepam, da je prosti čas nekaj, kar lahko človek in celotna družba izrabita v svoje dobro.

3.2. ZGODOVINSKA OPREDELITEV PROSTEGA ČASA

Za lažje razumevanje prostega časa je pomembna tudi njegova zgodovinska opredelitev. Opredelitev sem povzela po avtorici Černigoj – Sadar, 1991: 13 – 15, ki jo je predstavila v knjigi z naslovom Moški in ženske v prostem času. Avtorica navaja, da ima vsako obdobje družbenega in tehnološkega razvoja svoje značilnosti v pojmovanju časa, ki naj bi bil namenjen tistim aktivnostim, ki niso neposredno povezane s preživetjem. Vse dokler je človek živel v sožitju z naravo je bil naravi podrejen in je svoje ravnanje usklajeval z ritmom narave, posebnega problema prostega časa ni bilo. V primitivnih družbah so bile vse aktivnosti povezane z eksistenčno odvisnostjo človeka od narave. Dnevni, mesečni in sezonski ritmi naravnega univerzuma so določali celotno organizacijo takratnega življenja. Predstava časa je temeljila na ponavljanju aktivnosti in takrat je prevladovalo ciklično pojmovanje časa. Pri starih Grkih najdemo kvalitativno opredelitev prostega časa kot stanja bivanja, kot akt estetskega, religioznega, psihološkega in filozofskega razmišljanja. Vsebina kvalitativno opredeljenega prostega časa je bila in je vezana na razredno pripadnost. Proces industrializacije je povzročil diferenciacijo družbenih institucij in njihovih funkcij na vseh področjih življenja. Takrat so se začrtale meje med posameznimi področji življenja kot so plačano delo, družina in prosti čas. Pridemo do linearano pojmovanega časa, ker odraža odvisnost človeka od ritma delovnega stroja. Linearano pojmovan čas postane eden izmed pomembnih organizacijskih principov, ki ločuje privatno in javno področje življenja. Z industrijsko revolucijo postane prosti čas fenomen množične razsežnosti, čeprav je bil pri delavstvu omejen zgolj na minimalno regeneracijo.

V visoko razviti družbi prihaja do spremenjenega vrednotenja prostega časa in s tem povezane kakovosti življenja. Razlogi, ki govorijo o vedno večjem, naraščajočem pomenu prostega časa so: hiter tehnični in tehnološki razvoj, urbanizacija prostora in življenja, spremembe v strukturi populacije, dvig življenjskega standarda, razvoj množične komunikacije, demokratizacija političnih odnosov, prestrukturiranje vlog v družini, podaljševanje obdobja mladosti in s tem izobraževanja (Černigoj – Sadar, 1991).

3.3. SOCIOLOGIJA PROSTEGA ČASA

Kot lahko strnem iz navedenega v točki 3.1., različne definicije in opredelitve prostega časa natančno prikazujejo dejstvo, da ni ene same definicije, ki bi lahko v enem ali dveh stavkih opredelila in natančno definirala prosti čas. Sociologija prostega časa je sorazmerno novo področje sociologije, ki podaja različne interpretacije prostega časa. Sociologi so šele v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja začeli preučevati prosti čas kot posebni predmet. Prvi prispevki k razpravi o prostem času so se praviloma osredotočili predvsem na odnos med delovnim časom in drugim področjem družbenega življenja, zlasti dela in družine (Haralambos in Holborn, 1999).

Sociolog Stanley Parker¹ definira prosti čas kot preostanek časa, ki nam ostane po izpolnitvi drugih obveznosti. Parker razlikuje pet vidikov življenja: delo – to je čas, ki ga preživiš na plačanem delovnem mestu, delovne obveznosti se nanašajo na čas, ki ga porabiš kot posledico zaposlitve, vendar ga dejansko ne preživiš delavno (primer delovne obveznosti sta vožnja na delo in z njega), nedelovne obveznosti (gospodinjsko delo, vzgoja otrok), čas za fiziološke potrebe kot so prehranjevanje, spanje, umivanje, preostali čas pa označujemo kot prosti čas. Parker poudarja, da so dejavnosti prostega časa pogojene z različnimi dejavniki, ki so povezani z načinom, kako ljudje opravljajo svoje delo. Količina avtonomije, ki jo imajo ljudje pri delu, stopnja angažiranosti, ki jo najdejo v delu, ter stopnja resničnega zadovoljstva pri delu so po mnenju Parkerja neposredno povezani z dejavnostmi prostega časa. Sociologinja Rhona Rapoport¹ in sociolog Robert N. Rapoport¹ poudarjata, da je pri oblikovanju prostega časa družinsko življenje enako pomembno kot delo. Pravita, da so delo, prosti čas in družinsko življenje med seboj tesno povezani in tako je njihov medsebojni vpliv povezan s celotnim življenjskim ciklusom posameznika. Posamezniki imajo na različnih stopnjah življenja različna stališča do dela, družine in prostega časa (Haralambos in Holborn, 1999).

¹ Avtorje, pri katerih ni navedena letnica, povzemam po Haralambos in Holborn, 1999.

Med vsemi definicijami, je zanimiva tudi definicija s kulturnega vidika avtorja Petra Heintela². »Prosti čas je tisto področje splošne izobrazbe človeka, ki je nasprotno specializaciji in delitvi dela; predstavlja področje, v katerem mora vsak človek najti možnost, da premaga odtujenost, ki izvira iz odtujitve dela; prosti čas mora rabiti izobraževanju, za aktiviranje talentov in za obrambo od enostranskih specialističnih fiksacij« (Strojin, 1982:41). Ob vseh definicijah in opredelitvah pa družbeni opredelitvi prostega časa ustreza dejstvo, da prosti čas nima samostojne vsebine. Prosti čas je skupna oznaka za vse tisto, kar opravlja posameznik, ko ne dela, je skupni pojem za vse dejavnosti izven dela, po zadovoljitvi bioloških potreb. Prosti čas je simbol osebne svobode. Sociologija prostega časa mora pri teoretični opredelitvi prostega časa upoštevati še biofiziološke, kulturne, psihološke in socialne vidike prostega časa. Avtor Strojin (1982) navaja naslednje vidike prostega časa:

- Biofiziološki vidiki so: količina časa, ki je kakovostno različna od drugega časa, čas rekreacije, akumulacije za delo in izobraževanje.
- Kulturni vidiki: čas samoizobraževanja, vzgoje in zabave ter demokratijska črta med delom in prihranjenim časom, ki ni niti teoretično niti praktično ločena.
- Psihološki vidiki prostega časa: sprostitev od tistih dejavnosti, ki jih moramo opravljati, psihološka ali čustvena potreba, minimum obveznosti do drugih, sebe in svoje intime, čas svobodne dejavnosti in svobodne izbire teh dejavnosti, motivacija za zadovoljstvo ali nezadovoljstvo, čas vplivanja na uporabo časa drugih.
- Socialni vidiki: statusni simbol družbenega in razrednega položaja, uspeha in življenjske dobe, čas človekove socializacije, sestavni del življenja in dela vseh starostnih skupin, poklicev vseh narodov, ne glede na njihovo družbeno ureditev, kazalnik stopnje družbene razvitosti, nujno potreben sestavni del, sestave in dinamike svobodne družbe in osrednji problem sodobne in prihodnje civilizacije (Strojin, 1982).

² Avtorja, kjer ni navedena letnica, povzemam po Strojin, 1982.

3.4. SPOL IN PROSTI ČAS

Feministke so prve opozorile, da se analiza prostega časa ni osredotočala na ženske. Feministične sociologinje trdijo, da so definicije, ki jih uporabljajo sociologi neprimerne. Te definicije v glavnem temeljijo na moških, ki imajo službo s polnim delovnim časom, in ne upoštevajo položaja žensk. V začetku osemdesetih let so feministične sociologinje začele proučevati prosti čas žensk. Opažajo, da je spol pomemben in da imajo ženske manj prostega časa kot moški, vendar to ne pomeni, da moški in ženske stremijo k različnim oblikam prostega časa temveč poudarjajo, da imajo ženske manj možnosti za preživljanje prostega časa kot moški. Mnoge feministične sociologinje opozarjajo, da je glavni razlog temu posledica procesa socializacije, v katerem se moški in ženske učijo različnih vlog glede na spol. Različne raziskave kažejo, da moški v prostem času namenjajo več časa počitku, športnim aktivnostim, dodatnemu izobraževanju, dopolnilnemu delu in sodelovanju v družbenopolitičnih organizacijah kot ženske. Edina kategorija, v kateri ženske porabijo več časa kot moški je gospodinjstvo. Rezultati raznih raziskav tako dokazujejo tezo, da razlike med spoloma ne nastanejo zaradi situacije v kateri se ženska nahaja temveč so posledica procesov primarne in delno tudi sekundarne socializacije, kjer se določajo spolne vloge glede na spol (Haralambos in Holborn, 1999).

Sociologinja Eileen Green (povzeto po Haralambos in Holborn) in sodelavke so opravile številne intervjuje v katerih so poskušale opredeliti pogled žensk na prosti čas. Mnoge ženske so težko ločile svoj prosti čas od drugih vidikov življenja in so ga pogosto obravnavale kot razpoložensko stanje. Pojasnjevale so, da imajo prosti čas takrat, ko opravljajo stvari, ki so njim po volji ali pa imajo priložnost, da delajo, kar se jim zljubi. Prostega časa niso obravnavale kot posebne dejavnosti. Raziskovalke trdijo, da je ženskam veliko težje pozabiti na delo in določena obdobja nameniti za prosti čas, še posebej ker imajo ženske neskončne gospodinjske obveznosti, zlasti kadar imajo majhne otroke. Vse feministične teorije trdijo, da so ženske glede prostega časa prikrajšane zato različni feministični pristopi poskušajo spremeniti ta položaj. Liberalni feminizem je v tem primeru reformističen, saj poudarja, da lahko neenakost med spoloma uspešno rešimo s postopno reformo, ki ne bo zahtevala bistvenih sprememb v družbi. Takšne reforme so zagotavljanje objektov za otroke, posebne

možnosti za prevoz in srečanja v centrih za prosti čas namenjenim le ženskam. Na ta način bi razbremenili ženske njihovih obveznosti in bi tako lahko imele več časa za svoj prosti čas. Radikalne feministke so mnenja, da enakost med moškimi in ženskami preprečuje že sam ustroj družbe. Poudarjajo, da enakost med spoloma lahko dosežemo le s spremembami v strukturi družbe (Haralambos in Holborn, 1999).

3.5. DEJAVNIKI PROSTEGA ČASA

Na prosti čas oziroma na način preživljanja prostega časa posameznikov ne vpliva le spol. Razred, višina dohodka, starost, izobrazba, zdravstveno stanje posameznika, etnična skupina, razvoj družbe in njeni dejavniki, delo in obremenjenost z njim (formalno delo), kakor tudi »položaj in vloga posameznika v gospodinjstvu« (neformalno delo), vse to so poleg spola pomembni dejavniki, ki vplivajo na prosti čas in na njegovo izrabo. Ljudje dejansko izberejo dejavnosti prostega časa, ki ustrezajo osebnim okoliščinam, življenjskemu slogu in družbenim skupinam, ki jim pripadajo (Haralambos in Holborn, 1999).

Na izbire v prostem času vpliva tudi posameznikova subjektivna želja, njegova zaznava in interpretacija akcij in dogodkov. Navsezadnje na izbire v prostem času vplivajo tudi duhovne in psihične sposobnosti posameznika, da prekine enoličen potek vsakdanjega življenja in si vzame čas zase ter prisluhne sebi, svojim potrebam in okolju v katerem živi (Černigoj – Sadar, 1996). Na tej točki je zanimivo izpostaviti tezo, ki so jo že izpostavili nekateri sociologi, ki pravijo, da ima tudi prosti čas vpliv in sicer vpliv na delo. Sociolog J. Dumazedier (povzeto po Černigoj Sadar 1998) trdi, da vrednote prostega časa vse bolj vplivajo na delo in to na različne načine. V svojih raziskavah je opazal, da mnogi ljudje, predvsem pa mladi, izbirajo poklic glede na vrsto prostega časa, ki ga želijo. Avtor opaža, da ljudje že pri sami izbiri službe preučijo tudi možnosti za preživljanje prostega časa v tistem okolju.

Prosti čas in način preživljanja prostega časa ne vplivata le na delo temveč tudi na zdravje posameznikov. Aktivno preživljanje prostega časa je povezano z večjim psihičnim blagostanjem, samospoštovanjem, pozitivnem mnenju o sebi, več socialnimi interakcijami, z zadovoljstvom z življenjem in srečo (Iso – Ahola v Černigoj – Sadar, 1998). Aktivni

življenski slog v prostem času zavaruje pred fizičnimi in psihičnimi boleznimi, če se stres povečuje. Aktivno preživljanje prostega časa izrabimo za regulacijo emocij in se na ta način začasno razbremenimo stresa in vsakdanjih problemov ter obremenitev. Takšen način porabe prostega časa pa omogoča zdravje (Černigoj – Sadar, 1998).

3.6. VLOGA PROSTEGA ČASA

Različni avtorji različno pojmujejo vlogo prostega časa. Sociolog prostega časa Dumazedier (povzeto po Haralambos in Holborn, 1999) pravi, da so vloge prostega časa zabava, počitek in razvijanje osebnosti. Pogled o razvijanju osebnosti je razvijal tudi britanski sociolog Tom Burns (povzeto po Haralambos in Holborn, 1999), ki trdi, da prosti čas posamezniku zagotavlja dovolj svobode, da izbira, načrtuje in ustvarja ter tako najde smisel v življenju. Posameznik na ta način oblikuje lastni slog, to je ustvarjalni proces, pri katerem se posamezniki predstavljajo na posebne načine in tako kažejo svojo zeleno podobo.

Poljski sociolog Skorzynski (povzeto po Strojín) pravi, da je vloga prostega časa v obnovitvi fizične in psihične moči, v sodelovanju v splošni kulturi, v integraciji družinskega življenja, v sodelovanju v javnem in društvenem življenju in v izpolnjevanju svobode. Poleg le-teh obstajajo še druge opredelitve vloge prostega časa, ki so jih različni avtorji opredeljevali glede na potrebe in navade ljudi v različnih državah z različnimi družbenimi ureditvami in z različno zgodovinsko tradicijo ter različnim ekonomskim standardom. Najbolj značilne med njimi so naslednje vloge:

- prva vloga je biološko regenerativna. V prostem času naj bi se človek spočil, vendar s tem ne mislimo spanja, ampak le počivanje v budnem stanju, kot je na primer krajši sprehod v naravo,
- druga vloga je emotivno – psihološka. To je zabava, sprostitvev in uživanje, kot je na primer poslušanje glasbe, gledanje televizije, branje revij, knjig, itd. Te dejavnosti so preproste in ne zahtevajo večjega napora, višje izobrazbe in kulture,
- tretja vloga je individualno – ustvarjalna. Ta vloga se kaže kot potreba po individualnosti, koristnosti in osebni ustvarjalnosti. Sem spadajo dejavnosti, ki dajejo

posamezniku občutek pomembnosti v očeh družbe, samopotrjevanja pri individualnem delu in zadovoljstvo nad uspehi,

- četrta vloga je izobraževalno – kulturna. Pomembno je izpopolnjevanje v izobrazbi, spoznavanje sveta, kulture in znanosti kar zahteva predvsem neke ekonomske možnosti, izobrazbo in nadarjenost,
- peta vloga je tako imenovana nepravna vloga prostega časa. Sem spadajo že napol pridobitne dejavnosti, kot je na primer ročna obrt ali vrtičkarstvo in dejavnosti, ki temeljijo na prostovoljnih prevzetih obveznostih, ki jih narekuje družbena vloga posameznika izven dela kot na primer opravljanje delovnih obveznosti v nekem društvu (Strojin, 1982).

3.7. DEJAVNOSTI PROSTEGA ČASA

Dejavnost prostega časa je lahko kakršnakoli dejavnost, s katero se posameznik ukvarja v prostem času. Dejavnosti in možnosti izrabe prostega časa je praktično neskončno, od posameznika in njegove interpretacije ter dejavnikov, ki so naštetih v točki 3.5. pa je odvisna izbira teh dejavnosti. Dejstvo je, da si v prostem času lahko svobodno izbiramo dejavnosti z nepredpisano vsebino, ki jih prostovoljno opravljamo. Posamezniki lahko prosti čas preživijo na pasiven ali aktiven način. V zadnjem času je mogoče opaziti, da si posamezniki želijo predvsem sprememb v načinu preživljanja prostega časa zlasti če so motivirani za aktivnejši način preživljanja prostega časa in tako tudi življenja. Naj naštejemo le nekaj najbolj pogostih sklopov dejavnosti, ki se jih ljudje poslužujejo v prostem času:

Socialni stiki – ena izmed najbolj razširjenih dejavnosti v tej kategoriji je obiskovanje sorodnikov, prijateljev in znancev. Vsekakor so to družabne aktivnosti v zasebnih prostorih ali na domovih in tudi druženje na javnih prostorih kar je značilno predvsem za mlade.

Kulturne in izobraževalne aktivnosti – branje knjig, obiskovanje kulturnih prireditev, ustvarjanje (igranje glasbila, pisanje proze, slikanje,...), izobraževanje (obisk tečajev, krožkov,...).

Rekreacija, šport in hobiji – sprehodi, redno ukvarjanje s športom za ohranjanje psihofizične kondicije, sprostitvene tehnike – meditacije, duhovne aktivnosti, razna ročna dela... Glede na

različne raziskave in ankete so ravno športne in rekreacijske aktivnosti najbolj priljubljene prostočasne aktivnosti pri posameznikih.

Turizem, počitnice – posamezniki lahko počitnice preživijo doma ali pa se odpravijo na počitnice zunaj kraja bivanja, kar pomeni prekinitev enoličnega vsakdanjega življenja kar hkrati pomeni več možnosti novih vzorcev vedenja in pozitivnih izkušenj za posameznike (Černigoj – Sadar, 1996).

Statistike kažejo, da je turizem (počitnice) najbolj priljubljena oblika preživljanja prostega časa zlasti za družine. Predvsem je pomembno, da počitnice preživiš od doma. Počitnice doma nekako nimajo pravega pomena, potrebna je sprememba okolja. Vsekakor so počitnice doživetje fantazij (Cricher, 1995).

Izbira dejavnosti v prostem času je odvisna od posameznikove razporeditve prostega časa. Predvsem to velja za turizem in popotovanja ki jih, kot oblike preživljanja prostega časa, ne moremo izbrati med delovnim tednom, če upoštevamo definicijo, da je turist nekdo, ki prebiva izven svojega prebivališča najmanj en dan. Avtorja Mill in Morrison (povzeto po Hawkins in Hudman) sta prosti čas razporedila na tri časovna obdobja: prosti čas med delavnikom, prosti čas ob vikendih in počitnice (dopusti). Prosti čas med delavnikom traja od trenutka, ko se delo (šola) konča pa do takrat, ko se odpravimo v posteljo. Prosti čas med vikendi je že daljši, saj se v tem času lahko odpravimo na izlet ali krajše potovanje, medtem ko so počitnice tisti čas, ko se dejansko lahko odpravimo na daljša potovanja. Glede na to, da se življenjski tempo spreminja, se spreminja tudi preostanek za prosti čas v omenjenih obdobjih, kar vpliva na priložnosti za potovanja. Ker je prosti čas med delovnim tednom prekratek, da bi se lahko odpravili npr. na potovanja, spremembe v tem obdobju ne vplivajo na priložnosti za potovanja. Celotne družbene spremembe in razvoj so omogočile fleksibilen prosti čas. Ljudje imajo možnost, da si med tednom podaljšajo delovni dan in imajo na račun koriščenja nadur daljše vikende in daljši dopust. Vse to daje več priložnosti turizmu. Več prostega časa omogoča ljudem, da se odločajo za izlete in potovanja. Klasičen primer tega je moč opaziti na Kitajskem. V letih 1970 domači in mednarodni turizem na Kitajskem praktično ni obstajal. Toda danes, ko imajo Kitajci več prostega časa, domači turizem na Kitajskem močno narašča (Hawkins in Hudman, 1989).

3.7.1. Dejavnosti v prostem času - podatki za Slovenijo

Od aprila 2000 do marca 2001 je Statistični Urad RS izvajal anketo o porabi časa na osebah, starih 10 let in več, po spolu in vrsti dneva. Med drugim je bilo v anketi zastavljeno vprašanje, katere so najpogostejše aktivnosti pri posameznikih v prostem času in koliko časa dnevno porabijo za te prostočasne aktivnosti. Najbolj pogosto omenjene prostočasne aktivnosti pri anketiranih osebah so bile: gledanje televizije, branje, druženje z družino in pogovarjanje, šport (rekreacija, produktivna vadba – lov, ribolov, nabiranje gob ipd.), konjički in igre, udeležba na prireditvah in verske aktivnosti ter potovanje. Rezultati ankete so bili naslednji:

	MOŠKI	ŽENSKE
AKTIVNOSTI	Ur/teden	Ur/teden
Gledanje televizije	4h 39'	3h 47'
Branje	45'	45'
Druženje z družino	2h	1h 49'
Šport – rekreacija	1h 29'	1h 4'
Konjički in igre	42'	17'
Udeležba na prireditvah	24'	23'
Potovanje	1h 11'	1h 1'
Skupaj	11h 10'	9h 6'

Tabela 1: vir Statistični Urad RS, Statistični letopis 2003, str. 264.

Rezultati so povprečni izračuni porabe časa, ki ga anketiranci tedensko namenjajo za prosti čas skozi vse leto. Najbolj pogosta prostočasna dejavnost (oz. dejavnost za katero porabijo največ prostega časa) tako pri moških kot tudi pri ženskah je gledanje televizije. Najmanj časa posamezniki namenjajo udeležbam na raznih prireditvah. Skupni rezultati kažejo, da imajo ženske v povprečju na teden manj časa za prostočasne aktivnosti kot moški in sicer

skoraj dve uri na teden manj. To potrjuje hipotezo, ki sem jo izpostavila, da imajo na splošno ženske manj prostega časa kot moški.

Na podlagi povedanega lahko sklepam, da ljudje preživljajo prosti čas na različne načine. Prav tako vsakemu posamezniku prosti čas pomeni nekaj kar je za njih sproščujoče, je splet različnih dejavnosti s katerimi se posamezniki ukvarjajo po svobodni izbiri potem, ko zaključijo službene, družinske in tudi družbene obveznosti. Kot je omenjeno, prosti čas lahko pomeni tudi beg oziroma začasni beg v različne dejavnosti in prav ta beg postaja čedalje bolj izrazit, saj dejansko lahko govorimo o pravih selitvah v naravo, v druge, oddaljene kraje, države, ki so vsekakor za nas »tujce« zanimivi na tak ali drugačen način. Kot rečeno, bi prav sem umestila turizem in popotovanja, kot eno izmed mnogih možnih dejavnosti, ki se jih ljudje poslužujemo v prostem času, saj nam prav turizem najbolj nazorno predstavlja beg v drug svet, svet različnih kultur in ljudi, njihovih navad, svet »drugačnega« življenja. Turizem nam daje možnost, da smo dejansko fizično ločeni od našega vsakdanjega, enoličnega življenja. Preprosto se usedemo v avto, na vlak ali letalo in se odpeljemo nekam blizu ali daleč od našega vsakdana.

4. TURIZEM

4.1. SPLOŠNA OPREDELITEV

Turizem ima tako kot prosti čas enak izvor nastanka. Turizem je rezultat industrijske revolucije, čeprav dejansko njegove korenine in praoblike ter njegovi elementi segajo že daleč v zgodovino (Weber, 1997). Bistveno je, da je prav prosti čas temeljni pogoj za turizem, saj je oblikovanje turističnega povpraševanja popolnoma odvisno od dolžine in termina prostega časa (Planina, 1996), kar seveda ne velja za popotništvo, popotnike, ki mnogokrat prekoračijo meje prostega časa prav zaradi popotovanj. Zato bi na tej točki izpostavila zanimivo vprašanje: ali je popotništvo resnično način preživljanja prostega časa, ali je to že način življenja?

V zadnjih desetih letih je zanimanje za turizem na področjih antropologije, geografije in sociologije močno naraslo. Strokovnjake zanima turizem z ekonomskega vidika, kljub temu

pa narašča število raziskav, ki opredeljujejo pomen turizma za medsebojne družbene odnose (Abram, Waldren, 1997).

Menim, da ima turizem danes čedalje večjo veljavo. Predvsem z ekonomskega vidika, saj je v ospredju postindustrijske dobe tudi storitev in ravno turizem tu odigra pomembno vlogo. Turizem in njegov razvoj imata velik pomen za državno gospodarstvo. Z razvojem transporta, telekomunikacij in z razširitvijo mednarodnega prostora v smislu globalizacije predvsem pa z izboljšanjem življenjskega standarda v razvitih in razvijajočih državah, se je na splošno število potovanj in ljudi, ki potujejo močno povečalo. Vsekakor danes turizem predstavlja razširjeno obliko porabe prostega časa, pa naj gre za domači ali mednarodni oziroma internacionalni turizem. Globalno razširjeni prostor nudi veliko možnosti za potovanja, čedalje več je ljudi, ki potujejo bodisi poslovno ali za lastno veselje, zabavo, za sprostitvev in predvsem zaradi spoznavanja in zanimanja za tuje kulture, ljudi, njihovega načina življenja, kar zanima predvsem popotnike, t.i. »backpackerje«.

4.2. ZGODOVINA TURIZMA

Obstajajo predpostavke, da je turizem star toliko kot človeštvo in da je današnji turizem posledica človekove prirojene potrebe po gibanju in potovanju. Morda to drži, vendar so se prve oblike današnjega turizma pojavile v času odmiranja fevdalizma in nastajanja kapitalizma pod vplivom prve industrijske revolucije koncem 18. stoletja. Moderni turizem je mlad pojav, je posledica industrializacije in urbanizacije. Vsekakor pa po mnenju nekaterih, praoblike turizma lahko najdemo že v antični Grčiji in Rimu. Med take turistične prireditve bi lahko šteli olimpijske igre in obiske preročišč in termalnih kopališč v antičnem Rimu, ki so jih bogati Rimljani najraje obiskovali zaradi toplih vrecev, počitka, zabave in tudi zaradi sklepanja kupčij. Znano je tudi, da so Rimljani hodili prezimovat na svoje latifundije na Sicilijo in na sredozemske obale severne Afrike. Hodili so tudi na ogled kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Grčijo, na egejske obale Male Azije, v Palestino in v Egipt, vendar je pri tem potrebno poudariti, da kljub takratnim dobrim razmeram, tedanja potovanja niso bila množičen pojav, ampak so bila omejena le na najbogatejše sloje vladajočega razreda (Planina, 1996).

Srednji vek je bil zaznamovan z verskimi potovanji, romanji, z lovskimi pohodi in viteškimi turnirji. Namen takih potovanj je bila integracija družbe, v katerih je bil sistem komunikacije slabo razvit, zato so bila taka potovanja marsikje institucionalizirana. Doba humanizma je v Evropi omogočila razvoj popotnika individualista, pripadnika intelektualne elite, ki so ga predvsem kulturni in znanstveni motivi vodili po kulturnih središčih Evrope. Eden najbolj znanih popotnikov tedanjega časa je bil Montaigne, ki je leta 1580 opisal svoje vtise s potovanj v knjigi z naslovom *Journal de Voyage*. Kljub temu, da naj bi začetke modernega turizma predstavljala industrijska revolucija koncem 18. stoletja, pa v splošnem velja, da se je moderni turizem začel v Angliji na začetku 17. stoletja. To je bil tako imenovani »Grand Tour«, kulturna preizkušnja, ki se je razmahnila predvsem pri mladih aristokratih, ki so si s potovanji na kontinent dopolnjevali svoje znanje. Sinovi takratne aristokracije in plemstva, so skladno s takratnimi običaji, potovali tri do štiri leta, da bi si pridobili primerno izobrazbo. Ta vrsta potovanj se je obdržala vse do 19. stoletja.

Romantika je bila naslednje veliko obdobje potovanj. Zlasti je potovanja spodbudil J. J. Rousseau s svojim znanim geslom »Nazaj k naravi!«. Popotnikom v obdobju romantike, je bilo potovanje vir navdiha in refleksije. V obdobju romantike so se pojavili vodniki, v katerih je pisalo »kaj, kje in koliko« je treba videti kadar se odpravljamo na pot (Weber, 1997). Prav ti vodniki so danes nepogrešljivi pripomoček marsikaterega turista in predvsem popotnika. V 18. stoletju je bilo popularno tudi obiskovanje zdravilišč, toplic in obmorskih krajev. Taka potovanja, počitnice so bile povezane s »prostim časom«. Velika večina prebivalstva v tem obdobju ni potovala dlje kot do sosednje vasi ali trga, zato ideja prostega časa in počitnic v modernem pomenu besede ni obstajala. Prosti čas je bil del statusa elite, ki svojega časa niso delili na delo in prosti čas. V takratnih družbah je bilo življenje izjemno lokalizirano. Šele v času, ko se je kraj stalnega bivališča ločil od kraja zaslužka, se je pojavilo ločevanje dela in prostega časa.

Sledilo je obdobje industrializacije kjer je prišlo do obsežnih ekonomskih in družbenih sprememb, ki so pomembne za razvoj turizma. Prve korake pri organiziranju turizma, v sodobnem pomenu besede, za katerega sta značilni predvsem množičnost in organiziranost je

naredila Anglija. Prav v Angliji je bila leta 1845 ustanovljena prva turistična agencija imenovana *Cook & Son*, ki je še danes ena najbolj znanih agencij na svetu.

Do konca prve svetovne vojne je bilo potovanje privilegij le nekaterih premožnih družbenih slojev. Po vojni se je povečala kupna moč, zvišal se je življenjski standard in tudi obseg prostega časa. Leto 1920 je prelomno leto za turizem kot ga razumemo še danes. Pomeni začetek klasičnega, množičnega turizma v današnjem pomenu besede. Že leta 1924 je bila ustanovljena mednarodna zveza uradnih organizacij za turistično propagando, ki je kasneje postala uradni svetovni turistični organ.

Pomen turizma v ekonomskem smislu se je razvil v obdobju med obema vojnama, ko je aktivno vlogo pri razvoju turizma prevzela država. Turizem je že veljal za uspešno ekonomsko panogo, ki bi lahko prinesla dodatni dohodek državi, saj je bil turizem naraščajoča potreba velikega števila ljudi.

Največji razcvet je turizem doživel v petdesetih letih dvajsetega stoletja. Povečano število prebivalstva, zlasti mladih, liberalizacija (ukinjanje vstopnih vizumov, ...), tehnični napredek, predvsem razvoj in izboljšanje transportnih sredstev (zelo dobro razvit letalski promet), ekonomska prosperiteta, povečan vpliv in razmah množičnih medijev, spremembe potovalnih in letovalnih navad ljudi, želja po avanturizmu in odkrivanju novega drugačnega, zlasti pa globalizacija so potovanja močno dvignila na lestvici potreb posameznikov; vse to je vplivalo na pospešen razvoj turizma v svetu (Weber, 1997).

4.3. RAZVOJ TURIZMA IN VPLIVI GLOBALIZACIJE

Turizem se je od petdesetih let dvajsetega stoletja le še razvijal. Fizični razvoj turizma merimo kot rast števila vseh ali pa samo tujih gostov v nastanitvenih obratih, kot število njihovih prenočitev ali kot število vstopov tujih turistov v državo (Planina, 1996). Na pojav pa so, kot že rečeno vplivali mnogi dejavniki. Predvsem je pomembna družba in njen razvoj. V današnjem modernem času poteka vrsta medsebojno povezanih procesov, ki dajejo specifičnost današnji družbi v primerjavi s prejšnjimi družbami. Spremembe, ki se dogajajo, so med seboj povezane in radikalne in zadevajo prav vsa področja človekovega družbenega

življenja, zlasti zato, ker pomenijo povezanost ljudi v enotno planetarno družbo. Na to se navezujejo spremembe na področju informiranja in množičnega komuniciranja, dela in prostega časa, razmerja med človekom in naravo, urbanizacije, zdravstva in zdravljenja, demografskih pogojev družbenega življenja in samega odnosa človeka do družbenih sprememb. Družba postaja enovita (Flere, 2000). Gre za proces globalizacije, ki vpliva prav na vsa področja družbenega življenja. To je proces, ki še vedno traja, saj v sociološkem pomenu še ne moremo govoriti o enoviti svetovni družbi kot nečemu oblikovanemu (Flere, 2000).

Globalizacija moderne družbe je proces, ki pomeni intenzivno, vseobsežno povezovanje in soodvisnost vseh delov sveta in družbenega življenja v njem. Dejansko še ne pomeni enosmerne združitve in poenotenja. Proces je dokaj protisloven in prinaša različne posledice za posamezne dele sveta. Vsekakor pa brezpogojno drži, da prihaja do »zmanjševanja« prostorske in časovne razdalje, krčitve (kompresija), kar intenzivira povezanost in soodvisnost. Proces globalizacije ni »harmoničen«, saj se vsi deli družbenega sistema ne razvijajo sočasno in z isto hitrostjo. Vsekakor globalizacija danes še ne pomeni neke družbene, kaj šele kulturne ali politične homogenizacije sveta. Nekatere družbene in kulturne razlike se šele izražajo in oblikujejo: zaradi strnjivosti prostora in časa postajajo te razlike čedalje bolj vidne in hitreje vplivajo na drugih koncih sveta, kjer se na te le odzivajo (Flere, 2000).

V procesu globalizacije bodo nacionalne meje postale manj pomembne za družbeno življenje, komunikacijski sistemi kot je na primer satelitska TV jih presegajo. Mednarodne organizacije, kot na primer OZN in ES, zmanjšujejo pomembnost narodov, potovanja pa dajejo ljudem manj lokaliziran pogled na svet (Haralambos in Holborn, 1999).

Med posledice globalizacije lahko prištejemo:

- oblikovanje gospodarske tekme v širših teritorialnih okvirih (nacionalne tvorbe kot so npr Evropska zveza (EU)),
- povečanje gmotnih neenakosti v svetovnem merilu,

- vse večja brezposelnost z nenehno selitvijo proizvodnje in dela v države, kjer je cena delovne sile nižja,
- onesnaževanje okolja,
- intenzivni demografski procesi (rast števila prebivalstva, povečanje povprečne življenjske dobe, ...),
- na kulturnem področju prihaja do protislovnih tendenc: na eni strani gre za uveljavljanje multikulturizma, na drugi strani pa se uveljavlja »mondialistična«, svetovna kultura kot nekaj, kar naj bi tvorilo skupno bogastvo vseh Zemljanov. Prihaja do težav z ohranjanjem kulturne identitete številnih skupin, ki bodo hkrati prihajale v intenzivne stike z drugimi skupinami in tako postajale izkoreninjene, negotove kar bo pospeševalo etnične, verske in jezikovne konflikte,
- porast in intenzifikacija mednarodne kriminalitete,
- oblike povezovanja in združevanja posameznikov se spreminjajo: povezovanje preko interneta je popolnoma drugačne družbene vsebine kot neposreden stik iz oči v oči (Flere, 2000).

V splošnem globalizacija in njene posledice vplivajo tudi na turizem. Turizem kot ena izmed največjih industrij v svetovnem merilu zahteva nenehen razvoj, saj je nenehno odvisna od okolja in kulturne dediščine. Turizem kot ekonomska aktivnost se mora razvijati zaradi lastnega preživetja in dobrobiti za skupnost. Z razvojem turizma in vplivom globalizacije se izpopolnjujejo družbene obveznosti v smislu spoznavanja in spoštovanja drugih kultur in načinov življenja. Kulture se med seboj prepletajo, pojavljajo se težnje po odkrivanju in prepoznavanju drugih, manj izpostavljenih in znanih kultur in na ta način gre za uniformiranje sveta. Vsekakor ta proces pospešuje turizem in njegov stalen razvoj in širitev (Murphy v Theobald, 1994).

Gogala (2002) prav tako opozarja na uniformiranje sveta, brisanje medkulturnih razlik oziroma fenomena Coca – Cola v vsako vas (globalizacija) in pravi: »V svetu, kjer tradicionalna kultura pridobiva folkloristični predznak, pojem eksotike postaja vse bolj farsa, saj se briše razlika med Disneylandom znotraj in zunaj ograje zabavišnega parka. Ves turistični svet se spreminja v en sam zabavišni park, kjer se točijo enake pijače in se

prenahejajo na enak način«. Svoje misli nadalje nadgradi: »Edina skrb, ki ostane globalnemu popotniku današnjega dne je potovanje tja in nazaj in način, kako bo čas s čim manj stresa preživel« (Gogala, 2002: 20).

4.4. POJMA TURIZEM IN TURIST

4.4.1. Turizem

Turizem je področje zanimanja tako za ekonomiste, antropologe in sociologe. Na vseh treh področjih obstajajo različne dileme, kako opredeliti in natančno definirati turizem. Vsaka tipologija turizma naleti na izziv in spodbijanja. Če na primer definiramo turizem kot prostočasno aktivnost, ki je nasprotje reguliranemu in organiziranemu delu, potem se lahko pojavi problem pri opredelitvi delovnih počitnic. Sprejeti moramo dejstvo, da je turizem pojem, ki ga povezujemo z mnogo različnimi fenomeni. Ti predstavljajo različne aktivnosti katere povezuje le nekaj jasnih in skupno sprejetih značilnosti (Abram, Waldren, 1997). Ker je turizem razmeroma nov in sestavljen družbeni ter ekonomski pojav, ga ni moč enostavno definirati, zato obstaja mnogo različnih definicij. Ena izmed njih se glasi: »turizem v modernem smislu je pojav novega časa, ki temelji na povečani potrebi po oddihu in spremembi zraka, na povečanem in gojenem smislu za pokrajinske lepote, veselje in užitek v prosti naravi, posebno pa je pogojen s povečano mešanico narodov in slojev človeške družbe kot posledica razvoja trgovine, industrije in obrti ter izpopolnitve prevoznih sredstev« (Guyer – Freuler E.v Planina, 1996: 22).

4.4.2. Turist

Kot pri opredelitvi turizma se tudi pri opredelitvi turista pojavljajo težave. Kdo je turist? Večinoma so definicije, ki so opredeljevale pojem turista imele cilj odgovoriti na vprašanje katerega tujca v kraju ali ob prestopu državne meje šteti za turista. Najstarejša znana definicije turista se glasi: »Turist: tako se reče potnikom, ki prepotujejo tuje dežele iz same radovednosti in brezdolja, ki napravijo neko vrsto krožnega potovanja v deželah, ki jih običajno obiskujejo njihovi rojaki« (Littre Emil v Planina, 1996: 20).

Turist je obiskovalec, ki se v obiskani državi zadrži najmanj 24 ur zaradi prostega časa, zabave, počitnic, posla, družine, poslanstva ali pa so to izletniki, ki se v obiskani državi zadržijo manj kot 24 ur (Planina, 1996). V tej nalogi me zanimajo predvsem turisti, ki se v tuji državi zadržujejo zaradi preživljanja prostega časa.

4.5. VRSTE TURIZMA

Turizem se pojavlja v različnih oblikah. Kljub temu pa delitev na vrste turizma ni enostavna, saj oblike turizma niso vedno čiste, temveč sestavljene. Obstaja veliko vrst turizma. Naj navedem le nekaj osnovnih:

1. glede na izvor in stalno bivališče turistov ločimo:
 - **domači turizem** – posamezniki so državljani tiste države, kjer delujejo kot turisti
 - **meddržavni turizem** – posamezniki so državljani drugih držav, kot turisti prestopajo državno mejo v eni ali drugi smeri. Za tisti del meddržavnega turizma, ko prihajajo tuji državljani kot turisti v neko državo se uporablja izraz inozemski ali tujski turizem.

2. glede na smer gibanja turistov in s tem na dejavnost v stalnem bivališču ali turističnem kraju ločimo:
 - **receptivni turizem** – ki pomeni sprejemanje turistov v turističnem kraju, regiji ali državi in s tem tudi potrebno organizacijsko in ekonomsko dejavnost
 - **emitivni turizem** – ki je povezan z odhajanjem turistov iz stalnega bivališča kar zahteva ustrezno organizacijo in gospodarsko dejavnost.

3. glede na število turistov in organizacijo ločimo:
 - **posamični turizem** – (tudi individualni turizem, solo turizem) kar ponavadi velja za eno samo osebo, vendar ta oblika turizma ni vedno omejena le na eno samo osebo, pač pa lahko tudi na več, vendar le pod pogojem, da za te turiste ne obstaja posebna organizacija, ki že vnaprej določi program, torej čas, način

potovanja, kraj potovanja in bivanja. Individualni turisti so neodvisni in lahko sami v vsakem trenutku določajo smer in čas potovanja ter njegovo vsebino. Ta oblika turizma, kot eden izmed načinov preživljanja prostega časa je še posebej zanimiva, zato sem ji namenila nekaj več pozornosti;

- **skupinski turizem** – je najbolj pogosta oblika množičnega ali t.i. masovnega turizma. Ta oblika turizma predstavlja le nekaj turistov, lahko jih je nekaj sto. Pri tej obliki je pomembno, da je program potovanja in bivanja v podrobnostih določen vnaprej s strani organizatorja potovanja in tako posameznik na licu mesta ne more izbirati krajev in objektov niti ne more spreminjati programa. Vse odločitve, ki vplivajo na potovanje so v pristojnosti organizatorja potovanja, ki je največkrat turistična agencija ali kako drugo podjetje oziroma organizacija, ki organizirajo tovrstna potovanja.

4. glede na dolžino bivanja v enem kraju pa ločimo:

- **stacionarni turizem** – kjer prevladuje dolgotrajno bivanje v enem kraju. Doba bivanja je v povprečju dolga
- **mobilni turizem** – kjer je glavni element potovanje, bivanje je le nujna sestavina zato je doba bivanja v povprečju kratka.

Znotraj teh skupin je še več značilnih vrst turizma. **Počitniški turizem** je običajno vezan na dolgotrajno bivanje v enem kraju. Zaradi razvoja prometnih sredstev zavzema **prehodni turizem** vse pomembnejšo vlogo. Doba bivanja v istem kraju je pri tej obliki kratka, traja od nekaj ur do enega dne. Z daljšanjem prostega časa tako dnevnega kot ob koncu tedna pa sta postala pomembna t.i. **week-end turizem**, to je turizem ob koncu tedna in **izletni turizem**, ki je omejen na pol dneva ali en dan, vendar brez prenočitve (Planina, 1996).

Ker se turizem kvalitativno močno in hitro spreminja, so se pojavile vrste turizma, ki so bile pred kratkim časom še neznane. Tako lahko govorimo o etničnem, kulturnem, zgodovinskemu turizmu, eko turizmu, rekreacijskemu in vse bolj znanemu alternativnemu turizmu. Alternativni turizem imenujemo tudi odgovorni turizem ali družbeno zavedni turizem ali popotništvo (mladinski turizem), to je t.i. alternativno potovanje. Alternativa

pomeni izbiro med dvema možnostma. V tem primeru je alternativa konvencionalnemu masovnemu turizmu. Alternativni turizem je konfuzen pojem, v devetdesetih letih se največkrat povezuje s konceptom t. i. trajnostnega razvoja in s sociokulturnimi vplivi turizma v deželah v razvoju (Weber, 1997).

5. ZAKAJ POTUJEMO?

»Hišo si narišem v zapispnico in oko se poslovi od nemške strehe, nemškega gredja in zatrepa, od marsičesa ljubega in domačega. Še enkrat še bolj goreče vzljubim vso to domačijnost, ker je za slovo. Jutri bom ljubil druge strehe, druge kočje. Ne bom, kakor je rečeno v ljubezenskih pismih, tu pustil srca. O ne, srce vzamem s seboj, potrebujem ga tudi tam, onkraj gora, vsako uro ga potrebujem. Kajti jez sem nomad ne kmet. Jaz sem častilec nezvestobe, menjave, domišljije. Nič me nima, da bi svojo ljubezen prikoval na katerikoli košček zemlje (Hesse, 1999:8).

Vsi imamo najrazličnejše vzroke (motive), da potujemo. Ljudje še vedno želimo zbežati pred našim vsakdanjim življenjem in prav to nam je omogočil turizem s svojim pospešenim razvojem. Z razvojem in modernizacijo prometnih sredstev imamo na razpolago različne možnosti za potovanja, ki so pogoj za beg v daljne kraje in za našo oddaljitev od vsakdana. Raziskovalci turizma opozarjajo na to, da obstajajo različne oblike bega v turistično resničnost. Ljudi motivira težnja po življenju v naravi, spoznavanju drugih kultur, težnja po zabavi, po novih doživetjih in izkustvih, kar so hkrati razlogi predvsem popotnikov, da se odpravijo v drug kraj raziskovat in živet drugačno življenje kot ga živijo vsak dan.

Motivacija za popotnike je kulturnega, ekonomskega in političnega značaja, popotniki iščejo spiritualne in emocionalne izkušnje, eksotike ter se poskušajo izogniti delovni rutini doma. Webrova razlaga, da ljudi spravijo na pot najrazličnejši dejavniki: »Motivacija za potovanje je lahko tako beg kot iskanje, je rezultat različnih faktorjev. Popotniki večkrat bežijo od monotonije vsakdanjega življenja, službe, odločitev o karieri, poroki in podobnih obveznosti. So na eni od življenjskih prekretnic. Nekateri so ravno končali šolanje, drugi so vmes med eno in drugo službo, tretji nočejo zamuditi "zadnje" priložnosti, preden se "ustalijo" četrti se

ne morejo odločiti kaj bi počeli v prihodnosti (v smislu: "potovanje ti da neomejen čas za razmišljanje"), peti ne vedo več zakaj so šli na pot...« (Weber, 1997: 31).

Baskar (2000) našteva, da so motivi, ki ženejo popotnike na pot iskanje še ne videnega, iskanje avtentičnega, lastno potrjevanje in samodokazovanje ter samokazovanje (preizkus in dokaz lastnih zmožnosti, askeza samoodrekanja, iniciacijsko potovanje) in tako imenovano »notranje potovanje« (lahko bi temu rekli »life – practicing«), saj se »navadnim« turistom očita, da deželo le površno spoznajo.

Čomić (1990) omenja več avtorjev, ki so analizirali motive za potovanja. Zanimive so analize popotnih motivov avtorja J. Krippendorfa in avtorja Robinsona ter avtorja P. Berneckerja.

Krippendorf (povzeto po Čomić, 1990) pravi, da odgovora na vprašanje preprosto ne moremo dobiti le z anketiranjem turistov, ker nam pri tem podajajo preveč stereotipne in skomercializirane odgovore in zato mnogi, pravi motivi ostajajo skriti v podzavesti. Krippendorf je temeljito proučeval omenjeno tematiko in tako prišel do naslednjih osnovnih motivov za potovanje:

- **dopust ter obnova telesnih in duševnih moči**, ki jih je posameznik porabil v vsakdanjem življenju;
- **kompensacija**: potovanje naj bi nadoknadilo to, kar človek pogreša in česar se odreka v vsakdanjem življenju; posameznik išče protiutež enostranskim zahtevam delovnega okolja;
- **beg**: potovanje je lahko beg iz resničnosti, množični beg iz vsakdanjika v namišljeno cesarstvo svobode ali beg od samega sebe;
- **komunikacija**: posameznik si prizadeva navezati vez z ljudmi, kar bi ga odrešilo anonimnosti in osamljenosti v vsakdanjem življenju; potovanje je v tem smislu možnost vzpostavljanja novih kontaktov, skupnosti, človeške topline;
- **širjenje obzorij**: želja, da bi se nekaj naredilo za lastno izobrazbo, po doživetju drugih dežel in spoznavanju lokalnega prebivalstva, da se pridobi nove vtise;

- **svoboda in samopotrjevanje:** potovanje je oblika porabe prostega časa, ki človeka najbolj osvobaja, ker zapušča okolje v katerem živi vsak dan; potovanje je dvojna svoboda, saj posameznik ne dela in obenem ni doma;
- **odkrivanje in doživljanje samega sebe:** človek se zave lastne resničnosti prav tam, kjer je vse novo in neznano. Potovanje nudi možnost najti pot do samega sebe;
- **sreča:** od potovanja se vedno pričakuje neka predstava sreče; tisti, ki potuje, stremi po tem, da uresniči življenjsko srečo in radost.

Robinson (povzeto po Čomić, 1990) navaja osem glavnih motivov, zakaj se ljudje odločijo za potovanja:

- a) zaradi relaksacije in sprostitve duha in telesa, kar je za današnji moderni svet, v katerem prevladuje hitri življenjski tempo in kjer je stres vse pogostejši, čedalje večjega pomena,
- b) zaradi zdravstvenih razlogov, predvsem zaradi potrebe po preživljanju časa na svežem zraku,
- c) zaradi udejstvovanja na vse bolj množičnih športnih aktivnostih, kot na primer planinarjenje, smučanje, jadranje, ribolov, jahanje, tenis...
- d) zaradi zabave in vznemirjanja – individualna potreba po čistem zadovoljstvu je vsekakor zelo pomembna in prav potovanja ali letni dopusti omogočajo, da se ta potreba izpolni,
- e) zaradi zanimanja in želje po spoznavanju različnih krajev, kultur in življenja ljudi, da se lahko iz tega naučimo kaj novega,
- f) zaradi interpersonalnih razlogov, predvsem zaradi želje po spoznavanju novih ljudi in sklepanju novih poznanstev in prijateljstev in tudi zato, da se za kratek čas lahko »oddahnemo« od ustaljenih navad življenja,
- g) zaradi profesionalnih in poslovnih razlogov, to je udeležba na seminarjih in kongresih, ki so povezani s stroko,
- h) zaradi duhovnih ciljev – želja obiskovanja religioznih, mest, ustanov.

Avstrijski raziskovalec turizma Bernecker P. (povzeto po Čomić, 1990) posamezne motive za turistična potovanja klasificira v skupine in jih povezuje z različnimi vrstami turizma, ki odgovarjajo posameznim motivom:

Motivacijske skupine (motivi)	Vrste turizma
<p>Fizične motivacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - počitek (regeneracija fizične moči) - zdravljenje (vzpostavljanje in ohranjanje telesnega zdravja) - šport (telesne aktivnosti) 	<ul style="list-style-type: none"> - počitniški turizem - zdraviliški turizem - športni turizem (tudi v pasivnem smislu)
<p>Psihične motivacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izhod iz vsakodnevne izolacije - razvedrilo - želja po doživljajih 	<p>Turizem doživljanja, ki se pojavlja v toku izobraževanja in izpopolnjevanja ter klubski turizem</p>
<p>Interpersonalne motivacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - obiskovanje prijateljev in znancev - druženje - eskapizem (oddaljitev od prenatrpane civilizacije in povratek k naravi) 	<ul style="list-style-type: none"> - rodnični turizem - klubski turizem - doživljajski turizem, kamping turizem
<p>Kulturne motivacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spoznavanje drugih dežel, njihovih običajev in jezika - zanimanje za umetnost - religiozna potovanja 	<ul style="list-style-type: none"> - izobraževalni turizem - pohodništvo, romanje
<p>Statusne in prestižne motivacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osebni razvoj - želja po priznavanju in uveljavljanju 	<ul style="list-style-type: none"> - poslovni in kongresni turizem - doživljajski turizem ali/ in kongresni turizem

Glede na povedano lahko povzamem, da ima turizem podobno vlogo kot prosti čas. Vsi naštetih razlogi, zakaj se ljudje odločijo za potovanja in kaj jim dejansko ta pomenijo, so podobni ali celo isti kot so razlogi zakaj ljudje potrebujemo prosti čas. Prosti čas je med drugim namenjen temu, da bi se posameznik spočil, sprostil duha in nabral novih moči kot tudi ohranjanju in izboljševanju psihičnega in telesnega zdravja. Potovanja nam to omogočajo. Kot omenjeno ima prosti čas več vlog, ena izmed njih je tudi izobraževalna, kulturna vloga. Določena dejavnost v prostem času nam poda nova znanja in nas kulturno obogati. Ravno to pa je tudi eden izmed motivov za potovanja. Podobnosti med razlogi za potovanje in prostim časom so si torej več kot očitne, kar je razumljivo in logično, saj je turizem ena izmed oblik prostega časa. Menim, da če bi opredeljevala katero drugo obliko preživljanja prostega časa, bi lahko prišla do podobnih zaključkov.

Vendar kot odgovarja na vprašanje zakaj ljudje potujejo Svanibor Pettan, hrvaški popotnik, ki mu potovanje pomeni način življenja zaradi njegovega poklica, je namreč muzikolog, v enem izmed svojih intervjujev: »Povsod zasledimo na ta ali drugačen način motiv potovanja, ki ima smisel v spoznavanju samega sebe, v odraščanju [...] Ko se popotnik po dolgi odsotnosti vrne domov je njegova hiša videti enaka, kot je bila pred odhodom. Pa vendarle ni tako. Spremenila se je popotnikova obogatena perceptivnost« (Pettan v Spreizer, 2000:20).

5.1. TURIZEM/ POPOTOVANJE KOT NAČIN ZADOVOLJEVANJA POTREB

Funkcionalizem vidi dele družbe kot medsebojno povezane tako, da kot celota tvorijo zaključni sistem. Družba funkcionira kot sistem. Ljudje pa delujemo kot osebnosti. In ljudje imamo določene potrebe, ki jih je potrebno zadovoljiti, da lahko delujemo kot oseba. Vendar praktično vseh potreb, tako družbenih kot individualnih, ne bo mogoče nikoli v celoti zadovoljiti. Kljub temu pa nam turizem, popotovanje kot oblika preživljanja prostega časa, lahko zagotovi zadovoljevanje naslednjih potreb (povzeto po Čomić, 1990):

Potreba po spremembi

Težnja po novih situacijah, novih poznanstvih in novih izkušnjah je pri ljudeh vedno prisotna. Če potreba po spremembi ni zadovoljena, se pojavi občutek monotonije in dolgočasja. Da bi se človek lahko temu izognil, nenehno teži po spremembi in prav potovanje nam lahko najbolj intenzivno zadovolji to potrebo. Potovanja predstavljajo radikalno spremembo v obliki inverzije. Na potovanjih si lahko »privoščimo« drugačno življenje, kot ga živimo vsak dan, (druga klima, narava, arhitektura, običaji, ljudje, hrana,...). Potreba po spremembi se pri posamezniku ne pojavi le takrat, ko je ta nezadovoljen ampak tudi, ko je popolnoma zadovoljen s svojim stanjem v katerem se nahaja. V primeru nezadovoljstva je razumljivo, da posameznik stremi po spremembi, ker poskuša ubežati nezadovoljstvu in si v drugačem okolju poskuša zadovoljiti svoje potrebe. V primeru, ko je posameznik zadovoljen s svojim stanjem, si privošči potovanje le zato, da bi na kratko prekinil enoličen, vsakdanji ritem, ki ga drugače zadovoljuje, vendar je želja po spremembi večja. Najbolj pogoste potrebe po spremembi, ki jih zadovoljimo s potovanji so potrebe po spremembi prostora, časa in socialnega okrožja ter želja po spremembi osebnosti.

Potreba po »afirmaciji« in samopotrditvi

Sredstva za zagotavljanje teh potreb so različna glede na obdobja in družbene skupine. Mednje štejemo intelektualne in umetniške dosežke pa tudi potrditve simbolnega statusa – kakšni smo, koliko si lahko privoščimo. Turizem kot oblika zadovoljevanja te potrebe ima tu negativno konotacijo, saj je turizem skozi zgodovino, predstavljal nek luksuz. Le najbolj premožni in ugledni so si lahko privoščili potovanja in bili na ta način predmet poželenja in zavisti. Kdor si je lahko privoščil potovanja je spadal v višji statusni razred. To obliko turizem odseva še danes. Res je, da si že večina ljudi lahko privošči potovanje, ampak danes je pomembno, ne samo to da greš, ampak kam greš, kje si nastanjen, katera kategorija hotela ter katerega prevoznega sredstva si se poslužil, da si prešel na želeni cilj.

Potreba po sprostitvi in rekreaciji

Ljudje zadovoljujemo ti potrebi praktično vsak dan in ne samo s turizmom. Učinek je tako večji, kot če bi ti potrebi zadovoljevali le letno s turizmom ali potovanji. Kljub temu, turizem predstavlja raznovrstne in kvalitetnejše oblike zadovoljevanja teh potreb. Na potovanju ali počitnicah si tako lahko privoščimo smučanje, plavanje, jadranje, tek, jahanje, planinarjenje, itd. Našteti aktivnosti si ne moremo privoščiti ravno vsak dan.

Potreba po druženju

Potreba po druženju je ena izmed skupnih socialnih potreb vseh ljudi. Skoraj pravilo je, da na turistična potovanja odhajamo v družbi prijateljev, znancev, družine ali celotne skupine turistov ali popotnikov. Skupinska potovanja ponujajo več možnosti za druženje s sopotniki. Izjema so solo popotniki, ki se na potovanja odpravijo sami. Poleg tega se na turističnih potovanjih ne družiš le s ljudmi s katerimi potuješ, ampak se lahko družiš tudi z lokalnim prebivalstvom, kamor si pripotoval. Ti stiki so sicer kratkotrajni in površni in običajno ne pomenijo nekih globljih vezi. Ponavadi to potrebo na potovanjih zadovoljujejo posamezniki, ki so sicer v življenju osamljeni.

Potreba po spoznavanju

Potreba po raziskovanju in spoznavanju novega je eden temeljnih elementov človeške narave. Turizem nam nazorno omogoča raziskovanje in spoznavanje drugih držav, mest, običajev, kultur, jezikov in načinov življenja. Psiholog Maslow (povzeto po Čomić, 1990) zatrjuje, da je ta potreba sama po sebi pozitivna. Dokazal je, da psihološko zdrave ljudi vedno privlači nekaj nepoznanega, skrivnostnega in neorganiziranega.

Potreba po varnosti

Poleg potreb, ki pozitivno in stimulatивно vplivajo na turistična potovanja, obstajajo tudi potrebe, ki lahko delujejo destimulatивно ali celo preprečujejo potovanja. Ena takih potreb je

potreba po varnosti. Sinonimi za varnost so tukaj, doma, dom, stabilnost, mir. Vsaka sprememba, zlasti sprememba prostora, lahko predstavlja grožnjo varnosti in stabilnosti. Pojavlja se strah pred neznanim in oddaljenem. Vse kar je daleč lahko predstavlja nemir za našo dušo, je nezanesljivo, polno groženj in nevarnosti za naš obstoj (strah pred napadi, pred boleznimi, krajami, izgubljenosti, vojni, smrti). Ti strahovi so prisotni ob vsakem potovanju in so toliko večji, če potujemo v zelo oddaljene kraje in za daljše časovno obdobje (popotništvo). Koliko se jih dejansko zavedamo, pa je odvisno od vsakega posameznika posebej (Čomić, 1990).

6. POPOTNIK IN POT

6.1. KULTURA POTEKANJA

»Potepanje ni »tavanje« ali potepništvo, ampak odsotnost fiksnega in nespremenljivega načrta potovanja, je fleksibilnost, prilagodljivost in tudi impulzivnost. Kultura potepanja je tisti vzorec, ki se oblikuje v stanju začasnega tujstva je popotnikov »načrt za življenje« in v tem smislu ni le način obnašanja na poti, ampak tudi vsota interakcij s tujim kulturnim in naravnim okoljem« (Weber, 1997).

Turizem in zlasti popotništvo predstavljata kulturno izkušnjo. Turizem in kultura se dopolnjujeta. Tu se pojavi koncept in pomembnost mobilnosti. S pomočjo turizma se posamezne kulture prenašajo od ene do druge. Ko posamezniki potujejo po drugih krajih s seboj prinašajo in odnašajo ideje, podobe, informacije, objekte, tehnologije, denar, kapital, ki so značilni za posamezno kulturo, iz ene kulture v drugo in na ta način turizem omogoči, da tudi kulture potujejo (Weber, 1997). Vendar se pri tem zastavi vprašanje, kako to spoznamo in prenašamo, kako ugotovimo način življenja drugih kultur, kako ga izkusimo, kakšne so njihove vrednote, ideje, ki v tej kulturi prevladujejo. In odgovor na vse to nam lahko da popotništvo.

6.2. POPOTNIŠTVO VS. MNOŽIČNI TURIZEM

Hesse Herman piše o razburjenosti nad razmahom množičnega turizma za katerega pravi, da je komforten in brezciljen. »Ko so mi ponudili, naj napišem nekaj o poeziji potovanja, me je prvi hip zamikalo, da bi si dal duška in udrihnil po strahotah modernega turizma, o sami nesmiselni potovalni obnorelosti, o puščobnih sodobnih hotelih, o turističnih mestih [...], o velemestni sodrži, ki hoče v Alpah živeti kot doma, o teniških igriščih v Luzernu, o gostincih, natakarih, hotelskih manirah, hotelskih cenah, nepristnih domačih vinih ali narodnih nošah« (Hesse, 1997: 14).

Pri opredeljevanju fenomena množičnega ali masovnega turizma Webrova povzema Le Bona, ki je "maso", kateri pojem se je v sociologiji uveljavil v 19. stoletju, označil za iracionalno, ki se temu primerno obnaša: »Ljudje v masi so uniformirani: ni važno, kakšni so kot posamezniki, dejstvo, da so se "transformirali v maso" jim daje neko vrsto "kolektivne duše", v skladu s katero čutijo, mislijo in delujejo« (Le Bon v Weber, 1997:36). Avtorica navaja tudi Ortego y Gasset, ki pravi, da je masa sestavljena iz povprečnih duš, ki se zavedajo svoje mediokritete in jo vsem vsiljujejo. Pravi, da jim ni mar nič drugega kot njihova blaginja in nadaljuje: »Masa povozi vse drugačno, odlično, osebno, usposobljeno in izbrano. Kdor ni kakor vsi, kdor ne misli kakor vsi, tvega nevarnost, da ga bodo izvrgli« (Gasset v Weber, 1997: 36).

Webrova omenja tudi paradoks množičnega turizma. Pravi, da velike koncentracije turistov na določenem kraju reproducirajo način življenja, ki so ga teoretično hoteli zapustiti. Pri tem Webrova navaja Krippendorfovo negativno konotacijo na račun turistov: »Turisti so kakor roj žužkov, ki se zgrne nad neko deželo kot naravna katastrofa« (Krippendorf v Weber, 1997: 36).

Za množični agencijski turizem so značilni organizirani ogledi. To so potovanja v predhodno izbrane kraje, ki se jih ljudje največkrat udeležijo preko organiziranih turističnih programov, ki jih pripravljajo turistične agencije. Na ta način turisti dobijo neko podobo, ki naj bi veljala za kraj, ki so ga obiskali. Vidijo neko živo sliko, ki se jih ne dotakne, ker so z glavo še vedno

doma. Gianna Danev Djaba (2000) razlaga: »Ljudje, ki potujejo s pomočjo agencij, so hecni. Kot bi sedeli v fotelju in gledali televizijo, čisto nič se jim ne zgodi; zjutraj vstanejo, imajo zajtrk, potem gredo z avtomobilom naprej, kjer lahko fotografirajo, hrana je vedno prirejena [...] včasih se vprašam, ali ni žalostno, da nekdo drug organizira potovanje, da nekdo drug določa, kaj se ogleda in kaj ne, namesto, da bi to storili sami [...] Vodena potovanja – v njih ni nobenih močnih emocij, ni strahu, ni pričakovanja, ker je vse predvideno [...] Turisti hočejo videti razpoznavne znamenitosti [...] neprestano iščejo neko zunanjo potrditev, da so tam, ker jim verjetno manjka tista notranja. Ne utripajo s tistim krajem, ne dihajo z njim« (Danev Djaba v Weber, 2000: 31). Ali kot že na humorističen in tudi že malo posmehljiv način označi turista slovenski popotnik Janin Klemenčič, ki pravi:« turist je človek, ki na letališču sede v poseben avtobus, ki ga odpelje do vrat škatlastega hotela, pred katerim se bo sedem dni pražil na napihnjeni blazini. Prvi dan dopusta preživi na plaži, preostalih šest dni pa leži v hotelski sobi in si zdravi sončne opekline. Turist je tisti, ki se prevaža od ene znamenitosti do druge in tam kot ovca sledi zdolgočasnemu vodiču, ki mu z zastavico v roki sedemkrat pripoveduje isto šalo v sedmih različnih jezikih. V karirastih kratkih hlačah, v rožasti srajci s kratkimi rokavi, v kapi s ščitnikom in v sandalah s"trotelj" aparatom fotografira tisto kar vidi, da fotografirajo tudi vsi drugi in zamišljeno ugotavlja, da če je petek, potem so verjetno v Španiji. Turist ne opazi zanimive pokrajine, ker med vožnjo piše razglednice. V cerkvi in v muzeju z "rajzefirerjem" v roki dirja od enega kipa do drugega in si v beležko zapisuje vseh petdeset letnic, ki mu jih je odrecital njegov vodič in ki jih nikoli več ne bo pogledal. Pred vsako znamenitostjo se zaleti v stojnico s spominki in domov privleče trideset kosov kičaste šare, za katero že čez en teden ne bo vedel, ali je z zadnjega potovanja po Dalmaciji ali s predprejšnjega po Tuniziji. To pa ga ne bo oviralo, da ne bi vsakega svojega gosta zadavil s štiriurnim predavanjem ob presvetljenih, motnih diapozitivih, na katerih ni ničesar razen njega, žene in otrok« (Klemenčič, 2002: 7).

Pri omenjeni obliki turizma gre za tako imenovani »*life seeing*«, kjer turisti opazujejo okolje, življenje, kar pa ne moremo trditi za popotništvo. Popotništvo je posebna oblika turizma, kjer se posameznik sam organizira in odpravi na pot ter pri tem doživlja prav posebne dogodivščine. Torej popotnik potuje sam, lahko tudi v paru ali razpršeni skupini; potovati hoče čim dlje in za čim dalj časa (Klemenčič, 2002). Popotništvo je izkustveni turizem,

popotniki na teh potovanjih doživljajo tako imenovani »*life practicing*« kar pomeni, da v čisto pravi podobi živijo in izkusijo življenje kraja, ki ga obišejo, doživljajo posebne izkušnje iz vsakodnevnega življenja. Popotniki so tisti, ki si za potovanja vzamejo ves čas na tem svetu. Zanima jih vse, tudi najmanjša, za turiste nepomembna stvar (Teržan, 2000). Na podlagi povedanega lahko opredelim razlike med popotnikom in turistom. Popotnik ne vpliva na okolje, se preprosto zliva z njim, na svojem potovanju nima zagotovljene varnosti niti udobja. Nikoli ne ve kaj ga čaka v prihodnjih dneh, kako se bo znašel, kaj bo doživel. Popotnik preprosto odkriva. Ali kot pravi Dean MacCannel, popotniki so pravi junaki, saj zapustijo dom, ne vedoč, kje bodo končali. Nikoli ne vedo, če bo potencialni končni cilj pomemben za njih same, vedo samo, da bo prihodnost temeljila na dialogu z drugimi popotniki, ki jih bodo srečevali na poti (MacCannel, 1992). Medtem, ko turist lahko vpliva na okolje. Na svojih potovanjih ima že organizirano varnost ter tudi udobje. Vedno ve kaj ga čaka v prihodnje, saj ima organiziran program potovanja. Na ta način turist le obiskuje nekaj kar je že bilo odkrito. Vendar pa kot pravi Klemenčič, je bistvena razlika med popotnikom in turistom pravzaprav samo v tem, da si eden potovanje organizira sam, drugi pa organizacijo prepusti agenciji (Klemenčič, 2002).

6.3. POPOTNIKI (POPOTNIŠTVO, POTEPANJE – »TRAMPING«)

»Vsi popotniki smo takšni. Sla po vandranju in vagabundstvo sta velik del ljubezni, erotike. Pol vandrovske romantike ni nič drugega kakor pričakovanje pustolovščine. Druga polovica je nezavedna sla po spreminjanju in razkroju erotičnosti. Mi popotniki smo vajeni gojiti ljubezenske želje prav zavoljo njihove neuresničljivosti, vajeni smo igranje razdeliti tisto ljubezen, ki pravzaprav pripada ženski, vasi in gori, jezeru in globeli, otrokom ob poti, beraču na mostu, govedi na paši, ptici, metulju. Mi ločimo ljubezen od predmeta, zadošča nam ljubezen sama, prav tako kakor v popotovanju ne iščemo cilja, temveč le užitek popotovanja samega, uživanje, da si na poti« (Hesse, 1999: 22-23).

V zgodovini so bili popotniki deležni tako pozitivnih kot tudi negativnih oznak. Popotništvo, potepanje – »tramping« je bila oblika turizma, ki je nižjim slojem omogočila »sight seeing«, avanturo in izobrazbo preko osebne izkušnje. Popotništvo je bila v zgodovini legitimna

oblika potovanj mladih iz nižjih slojev. Ta sistem potovanj je omogočil predvsem prodajalcem in umetnikom, da so lahko prodajali svoje izdelke iz kraja v kraj in prebivali v gostiščih, ki jih je ustanovila trgovska zveza. Mnogokrat so potovali tudi več let in to potovanje je bilo neke vrste obred prehoda, iniciacija, ločitev od družine in vstop v odraslost. V dvajsetem stoletju se je na popotnike gledalo z mešanico občudovanja in skepse. Vsekakor tovrstna vrsta potovanja niso počitnice in oddih, temveč nekaj napornega v nasprotju s klasičnim turizmom, ki je le nek sproščujoči »sprehod«. Zato »popotniki« nočejo biti »turisti« (Weber, 1997).

Človek je že po svoji naravi popotnik. Ker je živo bitje, ki je sposobno premikanja po prostoru in času; ker je sposoben hrepenenja, načrtovanja in refleksije, ker je sposoben presegati svoja izkustva. Človek zmore potovanja tako navznoter kakor tudi navzven. Njegovo potovanje ni nikoli bilo – kot tudi danes ni – le premikanje za hrano ali iz strahu ogroženosti, ampak iz notranje potrebe preseganja samega sebe, iz notranje potrebe vzpostavljanja odnosa z nekom oz. nečim izven sebe (Jakob, 2000).

Individualni - solo popotniki zavračajo tehnološko okolje in njegove produkte, kljub temu pa so polni razumevanja za lokalne prebivalce in njihovo kulturo. Pamela Riley (povzeto po Weber, 1997) je konec osemdesetih let dvajstega stoletja opravljala terenske raziskave, da bi ugotovila značilnosti popotnikov. Na podlagi njenih raziskav je ugotovila, da so to povprečni ljudje, po večini iz srednjega razreda, samski, stari med petindvajset in triintrideset let in da imajo za seboj vsaj delno končan študij. Nadalje Rileyeva pravi, da popotniki potujejo zaradi samega sebe in da so njihovi razlogi čisto osebni (Weber, 1997). Ali kot je po zunanjem izgledu opisala popotnika Vesna Teržan: »popotniki že po svojem imidžu spominjajo na tipičnega popotnika. Ležerno oblečeni, obuti v terenske čevlje, tiste prave popotniške, na hrbtu pa obteženi z popotniškimi nahrbtniki« (Teržan, 2000: 110).

Popotniki so označeni tudi kot »proračunski popotniki«, saj so obsedeni z osebnim proračunom. Za turista je nekako prioriteta, da obiskuje prestižne kraje in da je nastanjen v hotelu s štirimi ali petimi zvezdicami, za popotnika pa je pomembna najnižja cena. Popotniki želijo razširiti trajanje potovanja čez počitnice, to je čez prosti čas, ki so mu namenili za

potovanje, v skladu s tem pa prilagodijo svoj proračun (Weber, 1997). Popotniki hočejo potovati čim dlje in za čim dalj časa ter za potovanje zapraviti čim manj denarja. Kar pomeni, da bo popotnik štopal, potoval s kolesom, motorjem ali kombijem, spal v spalni vreči pod milim nebom, v vozilu ali najcenejšem hotelu. Popotnik se bo prevažal v najnižjem razredu lokalnih vlakov in avtobusov, vse svoje premoženje bo prenašal naokrog v nahrbtniku (Klemenčič, 2002). Popotniki izbirajo najcenejše načine potovanja, kar vključuje tudi prehranjevanje v cenejših restavracijah, prenočevanje v prenočitvenih objektih najnižjih kategorij. Drugače povedano: popotniki ne sprašujejo, kakšno ugodje jim lahko nudi bivanje v določeni sobi, ampak kaj lahko doživijo zunaj nje (Ivančič, 2004). Podobno, na čim cenejši način je enega izmed svojih daljših popotovanj začel načrtovati tudi znani slovenski popotnik Zvone Šeruga s svojo družino: »Nekaj se bo že nabralo. Lahko prodava avto. Postrgava po računih. Piševa s poti in zlagava na kupček honorarje, in se potrudiva poiskati nekaj pokroviteljev (Šeruga, 2003: 18). Njegovi stavki opozarjajo, da bo skoraj leto dni dolgo potovanje s celotno družino preživel na minimumu. Popotniki dejansko raztegnejo potovanja čez svoj prosti čas. Na popotovanja ne odhajajo le za teden ali mogoče mesec dni, mnogokrat za celo leto ali še več. Na potovanja ne odidejo le enkrat v svojem življenju ampak jih ciklično ponavljajo. Taki so tudi naši slovenski popotniki, ki v svojih zgodbah in knjigah opisujejo popotniško življenje. Med njimi je tudi že omenjeni popotnik Zvone Šeruga, ki svoja daljša potovanja načrtuje z družino. Njegova potovanja niso le preživljanje prostega časa. Mnogokrat so potrebna prilagajanja, da se na taka potovanja lahko odpravijo. »Kaj pa služba? Služba bo čakala, sedem mesecev neplačanega dopusta, namesto redne mesečne plače, pa se bodo stekali honorarji za poslane reportaže s poti« (Šeruga, 2003: 18). Menim, da popotništvo ni le način preživljanja prostega časa, je nekaj več. Prosti čas je omejen, je čas po opravljenih delovnih in družinskih obveznostih ter ostalih obveznostih, nujnih za preživetje. Prav tako je prosti čas ločen od dela in od virov zaslužka. V nekaterih primerih popotništvo je ravno nasprotje temu. Mnogi popotniki svoja potovanja izkoristijo za pisanje zanimivih zgodb ali celo knjig, ki jim predstavljajo vir zaslužka. Prav tako so popotovanja organizirana daleč izven meja, ki določajo prosti čas. Na podlagi povedanega je sklepati, da posamezniku popotništvo lahko pomeni preživljanje prostega časa, vendar za mnoge ta način turizma pomeni že način življenja. Ali kot pravi slovenski popotnik Zvone Šeruga: »Meni so potovanja v vseh teh letih postala ne le način življenja, temveč tudi delo in zaslužek, s

katerim sem pomagal preživljati družino. Sanje drugih so se spremenile v realnost in način življenja« (Šeruga, 2003: 17).

Tudi popotnica Benka Pulko na svoje popotništvo gleda kot na način življenja in ne kot na način preživljanja prostega časa. Njeno potovanje je trajalo nepretrgano pet let. To pa je daleč od meje, ki določa prosti čas. Ko jo je na njenem potovanju nek Američan vprašal kako potuje, kje je nastanjena kot turistka, se mu je le zasmejala in dejala: »To je moje življenje« (Pulko, 2003: 33).

Popotniki (alternativci) se izogibajo turističnim potem, cenijo novost, spontanost tveganje, neodvisnost in množico izbir. Težijo k temu, da bi delili stil življenja s tistimi, v katerih kulturo so prišli (Weber, 1997).

Popotništvo je izkustveni turizem. Popotnik stremi po dogodkih, dražljajih, impulzivnosti in je dovzeten za spremembe, ki ga lahko bogatijo ter ga približajo samemu sebi. Popotniki iščejo vživetje v tujo kulturo, potujejo zase. Popotništvo je svobodnejši način spoznavanja tujih dežel. Kot rečeno, popotniki ne iščejo ugodja v nastanitvenih objektih, ampak jih zanimajo doživetja, ki jih lahko doživijo zunaj le teh (Ivančič, 2004). Popotniki iščejo tisto, kar bo navaden turist spregledal. Iščejo najbolj mračne in vsakodnevne aktivnosti in ne samo neko »pripravljeno« podobo, ki jo razkazujejo množičnim turistom. In tak način turizma predstavlja pri posamezniku samopotrpitev, izobrazbo, izkušnje, raziskovanje in individualizem. Posamezniki na potovanjih spoznavajo druge kulture vendar za popotnika to ni dovolj, želijo jih tudi izkusiti. Na podlagi tega ločimo prave kulturne popotnike, ki so ponavadi bolj izobraženi, zaslužijo več in imajo več kulturnega kapitala, iščejo nove izkušnje ter običajne popotnike – turiste, ki imajo samo željo, da bi videli. Popotništvo je znano že dolgo časa. Že ko je v 18. stoletju Goethe prvič obiskal Italijo je ni samo opazoval temveč jo je začutil z dušo. Goethe ni bil solo popotnik vendar je poudaril pomen notranjega spoznavanja države in ne samo opazovanja. Kot povsod se je tudi na področju turizma, popotništva, zlasti v preteklosti postavilo vprašanje spola. Avtor Wolff navaja, da je bilo potovanje spolno opredeljeno. Pravi, da izkušnja dejanskega potovanja deluje tako, da izključuje ženske. Ženske niso bile vedno tako svobodne kot moški, da bi lahko potovale. Že prvi raziskovalci, ki so se podali na pot niso hoteli s seboj imeti žensk češ, da naj bi prinašale

nesrečo in motile moške, ki so opravljali svoje delo. Zato so se izoblikovale predpostavke, da je dom tempelj za ženske, kjer naj tudi ostanejo. Ženske, ki so v preteklosti želele potovati so se morale soočiti z močnimi predsodki moških in pa so bile prisiljene, da so si nadele karakter, ki je bil značilen za moške. Dandanes je seveda drugače. Ni več strogo ločene meje med moškimi in ženskami, vsaj kar se turizma in popotovanja tiče ne. Odločitev za popotovanja ni več vprašanje spola temveč vprašanje posameznikove identitete, njegove notranje narave in želje.

6.3.1. Svetovna popotnica Alma Karlin

Med vsemi popotniki obstaja kar nekaj svetovnih popotnic, med njimi naj omenim svetovno znano solo popotnico Almo Karlin.

Alma je bila oseba, ki je sanjerala o ljudstvih sveta, željna raziskovanja in učenja. Že v mladih letih se je počutila staro, osamljeno in v sebi razklano. To jo je vzpodbudilo k iskanju in spraševanju. Na svojih potovanjih je doživljala preobrazbe, nabirala najrazličnejše izkušnje in znanja in vzpostavila tesne odnose z ljudmi. Vendar to niso bili ljudje, kakršnih na potovanjih srečamo v tako imenovanem prvem razredu. Spoznala je preproste ljudi, ki se ne pretvarjajo, ki živijo in ravnaajo nagonsko, ki svoje naklonjenosti ali nenaklonjenosti ne skrivajo pod masko in ki jih ob napakah krasijo tudi vse odlike revnih in zatiranih. Njena vera v človeštvo je ostala neomajna kljub nekaterim ljudem, ki jih je na potovanjih srečevala in bi jo lahko izkoristili. Alma je v svoji zapuščini zapisala, da so vedno nove dogodivščine, vtisi, ljudstva, izkušnje, mnoga odrekanja in kar nekaj let težkega boja ter njena najgloblja razmišljanja iz nje naredili to, kar je Alma bila. Na potovanjih je spoznala, da za vsem bridkim stoji nekaj lepega, za ponižanji in trpljenjem nekaj velikega in globokega in prav ta mešanica dobrega in zlega se je zlila v njen spomin, na podlagi katerega je ustvarila mnoga svoja dela. Alma je hotela vse o čemer se je učila, brala in sanjala preizkusiti in doživeti na lastne oči. Ko se je odpravljala na osem let dolgo potovanje je pred tem izrazila, da ne ve natanko zakaj mora iti ampak dokler ne bo šla ne bo imela miru. Prav to je verjetno vzrok, ki žene solo popotnike, da potujejo. Nekaj kar še sami ne vedo, vendar dokler ne gredo nimajo miru. Nekaj kar človeka sili naprej v neznanu in negotovo in prav to je Almo pripeljalo v stik z različnimi rasami, verovanji in civilizacijskimi stopnjami. Preučevala je vsa področja duhovne in

materialne kulture posameznih ljudstev in na ta način ustvarila mnoga potopisna dela (Cetinski, 1995).

Lahko rečem, da vse opisano ni značilno samo za Almo Karlin, ampak vse to v sebi nosijo pravi popotniki. Osebnost imam prijatelja, ki je že osem let solo popotnik in čuti enako. Buri ga nek notranji duh, ki mu narekuje popotovanja, odkrivanja, doživljanja. Pravi, da so to občutki, ki se jih ne da opisati. Vse to, vse te značilnosti, občutki, je tisto kar loči solo popotnike, od navadnih turistov. Dejstvo je, da je danes solo popotnikov čedalje več in nekateri med njimi so postali celo medijsko poznani.

6.3.2. Popotnica sodobnega časa – Benka Pulko

Benka je prvi človek, ki je z motorjem prepotoval svet v eni sami neprekinjeni vožnji ter obiskal vseh sedem celin. Za svoj podvig je bila vpisana v Guinnessovo knjigo svetovnih rekordov. Na pot jo je odpravila želja po čim večji spremembi, kajti Benka je že imela vse kar je želela in živela je tako kot ji je bilo všeč. Verjela je, da je smisel življenja v napredovanju, rasti in spreminjanju. Zato se je odločila za podvig, spremembo – to je z motociklom okoli sveta. V danem trenutku so to bile njene sanje. Benka pravi: »da sanje postanejo resničnost, je najprej potrebno sanjati« (Pulko, 2003: 6). Benka je bila deležna mnogih kritik češ, saj ta ženska je »zmešana«. V današnjem času pač ne moreš mimo obsojanja ljudi. Vendar je to ni motilo. Prepričana je bila, da bo svojo idejo realizirala. In jo tudi je. Benka se je zavedala, da bo za svoj podvig potrebovala tudi pomoč sponzorjev. Mnogi so ji priskočili na pomoč in tako je lažje uresničila svoje sanje. Odločila se je, da se bo ves čas svojega potovanja ukvarjala z novinarstvom in zato je pred odhodom sklenila pogodbe, s katerimi se je obvezala, da bo pisala članke in popotniške zgodbe. Benka se ni odpravljala le na preživljanje prostega časa temveč se je odpravljala živeti življenje. Živeti drugačno življenje od že ustaljenega. Sama je priznala, da ji je življenje v tem modernem obdobju, obdobju napredne tehnike olajšalo priprave na potovanje in potovanje samo. Pravi: »če ne bi poznali faksa, telefona in elektronske pošte, bi moje potovanje trajalo tri življenja« (Pulko, 2003: 10). Benka je odhajala iz starega, dobrega življenja v novega. »Šla sem kamor sem želela. V svet, v dom neznanih razsežnosti, kjer vladajo drugačna pravila in bivajo drugi

ljudje. Na samotno potovanje« (Pulko, 2003: 14). Benka je na svojem potovanju spoznavala drugačne kraje, ljudi, pokrajine, okušala najrazličnejšo hrano in se bojevala proti nalezljivim boleznim, ki so bile značilne za posamezne predele sveta. Zavedala se je veličine posameznih držav in kontinentov. Na poti se je učila jezikov, čeprav jo je potovanje naučilo, da za komunikacijo ni potreben jezik, ker se je lahko o vsem dogovorila z rokami in mimiko. Potovanje v sodobnem času je mnogokrat pokazalo svoje prednosti. Npr. ravno, ko je potovala po severni Ameriki je imela priložnost v živo videti izstrelitev vesoljske rakete Columbie. Prav tako je lahko lepote tega sveta ovekovečila in na svojem potovanju je posnela mnogo slik, ki jih je prikazala tudi v svoji knjigi. Benka je potovanje okoli sveta nameravala zaključiti v dveh letih, vendar jo je velikost te prečudovite zemlje prepričala, da kaj takega ne bo možno in tako je svoje potovanje podaljšala na pet let. Pet let nepopisnih izkušenj, ki so Benko nadgradile kot človeka (Pulko, 2003).

6.3.3. Primerjava doživljanja sveta Alme Karlin in Benke Pulko v dveh različnih stoletjih

Alma Karlin in Benka Pulko sta svetovno znani popotnici, kateri so najrazličnejši motivi vodili po svetu. Popotnici sta potovali v različnih časovnih obdobjih, vendar med njima ni velikih razlik. Obe je na pot odpravil nek notranji nemir in želja po spremembi, po osebni rasti. Obe sta spoznavali ljudi v njihovih vsakdanjih okoljih, spoznavali sta različne kulture, navade, običaje, živeli življenje kot ga živijo lokalni prebivalci ter si na ta način nabirali koristne izkušnje za svoja življenja. Obe sta doživljali svet na podoben način. Edina razlika je, da je imela popotnica Benka Pulko veliko več možnosti za potovanja. Živi namreč v sodobnem razvitem svetu, ki ponuja večje možnosti potovanja. Razvit letalski promet oz. razvit celoten promet, ki omogoča hitrejše prehajanje iz enega dela sveta na drugi, razvite telekomunikacijske zmožnosti, razvite tehnologije. Poleg omenjenega razvoja je v današnjem svetu na prvem mestu tudi napredno in razvijajoče se gospodarstvo, ki stremi po čim večjih dobičkih in priložnostih. Reklama in oglaševanje imata v gospodarstvu velik pomen in prav to je bila za Benko velika prednost. Na pomoč ji je priskočilo kar nekaj sponzorjev, ki so finančno ali kakor koli drugače podprli njeno potovanje, saj so se zavedali, da jih Benka lahko promovira ne samo v Sloveniji, temveč tudi v tujini. Vse to je bilo Benki pri njenem

načrtovanju potovanja in tudi na samem potovanju v veliko pomoč. Kljub vsem prednostim ali pomanjkljivostim imajo potovanja enak navdih in posebne čare ne glede na to v katerem obdobju potekajo. Bistveno je, da potuješ s srcem, dušo in zaradi samega sebe. Menim, da sta bili tako Alma kot Benka ob koncu svojih potovanj »notranje nadgrajeni«.

6.4. KOLIKO POTUJEMO?

6.4.1. Anketa o turističnih potovanjih domačega prebivalstva 2002

Statistični Urad RS je leta 2002 izvajal anketo o potovanjih domačega prebivalstva. Rezultati ankete nam povedo, koliko in zakaj Slovenci dejansko potujemo. Na vprašanja so odgovarjali naključno izbrani stari več kot 15 let. Velikost vzorca je bila 15.000 anketirancev. Urad je ločil podatke za zasebna in poslovna potovanja. Za potrebe te naloge so pomembni podatki o zasebnih potovanjih. Zasebna potovanja opredeljujemo kot potovanja z namenom preživljanja prostega časa (počitnice, dopusti), obiskovanja sorodnikov in prijateljev (poroke, pogrebi in drugi podobni razlogi) ter zaradi drugih, neznanih razlogov. Pri zasebnih potovanjih zaradi preživljanja prostega časa so se udeleženci odločali za naslednje možne aktivnosti med potovanjem: sprostitev, počitek, zabava, športne, rekreativne dejavnosti, ogled naravnih in kulturnih znamenitosti, ogled zabavnih, kulturnih in športnih prireditev, sodelovanje na omenjenih prireditvah (neprofesionalno), nakupovanje, izobraževanje, skrb za zdravje, bivanje v zdravilišču, romanje, religiozne dejavnosti in drugo. (Statistične informacije, 2003).

		SKUPAJ	V SLOVENIJI	V TUJINI
SPOL	MOŠKI	51,2%	50,1%	52,2%
	ŽENSKE	48,8%	49,9%	47,8%
RAZLOG	PROSTI ČAS	84,5%	84,8%	84,3%
	OBISKI	15,3%	15,1%	15,5%

Tabela 2: Vir Statistični Urad RS, Statistične informacije, 2003: 32)

Po anketnih podatkih so slovenski turisti v letu 2002 odpotovali na kar 3 294 322 vseh zasebnih potovanj, ki so bila krajša (1 – 3 prenočitve) in daljša (4 prenočitve in več). Od vseh zasebnih potovanj je bilo 47,0% potovanj po Sloveniji in 53,0% potovanj v tujino, od katerih je bilo največ v Evropi. Rezultati ankete po starostnih skupinah kažejo, da je bilo med turisti, ki so se udeležili potovanj največ oseb starih med 25 in 44 let, najmanj pa turistov starih 65 let in več. V tabeli 2 sta prikazana spol in razlog potovanj. Skupaj je na vsa zasebna potovanja odšlo 51,2% moških in 48,8% žensk. 50,1% moških je odšlo na potovanja po Sloveniji in 52,2% v tujino medtem, ko je 49,9% žensk odšlo na potovanja po Sloveniji in 47,8% žensk v tujino. Torej ženske so se za dobre 3% manj udeleževale potovanj kot moški. Glavni razlog za odhod na zasebno potovanje je bilo preživljanje prostega časa v smislu počitnic in dopustov. Kar 84,5% vseh anketiranih je odšlo na potovanje zaradi preživljanja prostega časa in le 15,3% anketiranih zaradi obiskov sorodnikov in prijateljev, ostali delež predstavljajo drugi razlogi, ki v anketi niso opredeljeni. Zanimiv je tudi podatek, da je bilo le 9,9% zasebnih potovanj organiziranih s pomočjo potovalnih agencij, preostali del potovanj, pa je bilo organiziranih brez sodelovanja potovalne agencije, kar nakazuje na dejstvo, da si Slovenci veliko raje sami organiziramo in priredimo potovanja po lastnih željah in izbirah (Statistične informacije, 2003:14-16). Na podlagi povedanega sklepam, da Slovenci stremimo, kot pravi Danev Djaba (2000), po močnih emocijah, pričakovanjih, iščemo razpoznavne znamenitosti in neko zunanjo potrditev, da smo v določenem kraju, vse to kar nam agencijski, organizirani turizem ne zagotavlja.

Neudeležba na daljših zasebnih potovanjih: po anketnih podatkih se v letu 2002 kar 43,6% prebivalcev Slovenije starih 15 let in več, ni odpravilo na nobeno daljše zasebno potovanje. Glavni razlogi so bili finančni razlogi, pomanjkanje časa, zdravstveni razlogi, ali pa niso čutili potrebe, da bi zapuščali svoj dom. Zanimiva je primerjava deležev posameznih razlogov po starostnih razredih: pri prebivalcih, starih 15-24 in 25-44 let, so bili največja ovira finančni razlogi (38,3% in 50,6%) in pomanjkanje prostega časa (34,2% in 30,3%), pri prebivalcih, starih 45-64 let finančni razlogi (47,0%) in pri prebivalcih, starih 65 ali več let, zdravstveni razlogi (34,4%) (Statistične informacije, 2003).

6.5. POMEN POTOVANJ ZA POPOTNIKE, TURISTE

Turizem, potovanja, popotništvo vse to ima mnogo pomenov za vsakega posameznika posebej. Vsakemu posamezniku potovanja pomenijo nekaj drugega. Vsekakor je pri posameznikih, ki se odločijo za potovanja, prisotna prepričanost (Ule, 2000) spoznanja in želja po spoznavanju. Popotnik potuje zaradi novih izkušenj je zavesten in sistematičen iskalec novih izkušenj, različnosti in novosti, zato se spušča v čudne in bizarne dogodivščine (Ule, 2000).

Benka Pulko pravi, da je potovanje raziskovanje novega. Je beg, se sprašuje? Morda iskanje? Vsekakor potovanje pomeni spreminjanje prostora, ki je povezano s tveganjem in negotovostjo, prav zaradi občutkov in doživljanja sprememb. »Nekateri postanemo v stiku z novim radovedni, drugi prestrašeni. Za slednje je varovalo, da se ne spuščajo, kamor jim ni namenjeno. Za one druge pa zagotovilo, da se ne naveličajo, in možnost, da se prestavijo. Tukaj so še iskanci sreče, ki se odpravijo v svet, da bi našli, kar imajo v sebi. "Potovanje" pred lastnimi problemi je potovanje v krogu in večno vračanje na staro mesto, kjer znane tegobe vztrajno čakajo, da se vrneš. Odpotovati pred samim seboj ima vsaj eno slabo stran. Povratno vozovnico do izhodiščnega mesta« (Pulko, 2003: 14).

Potovanja dajejo popotnikom možnost neposrednega spoznavanja in razumevanja sveta, narave, ljudskih običajev in ljudi samih. Prav zato je pomen potovanj tako velik, zaradi te neposrednosti. Gre za direkten stik potnika z ljudmi, navadami, običaji, celotnim načinom življenja drugih ljudi, ki so velikokrat tako različni od nas. Popotnik vidi neposredno sliko. Arendtova tako poudarja pomen prepričanosti spoznanja, doživetja iz prve roke: »Za spoznavanje in približevanje resnici ni nič bolj nezanesljivega kot pasivno opazovanje ali gola kontemplacija. Da bi bili sigurni, se moramo prepričati in da bi vedeli, moramo delovati« (Arendt, 1991: 234). Prav zaradi te neposrednosti je potovanje eden od najbolj privlačnih načinov učenja in spoznavanja sveta, ki privlači čedalje več ljudi. Spoznati »resnico« na licu mesta in ne iz druge ali tretje roke je nepopisen izziv, kajti nič ne more zamenjati tako direktno izkušnjo (Čomić, 1990).

Popotovanja pomenijo tudi neko potrditev osebnosti, lastne identitete oz. pomenijo nekakšno iskanje samega sebe. Uletova ugotavlja, da so ljudje v sodobni, razviti družbi izgubili svojo trdnost, svojo določnost in kontinuiteto. In realen problem je, kako identiteto v tem svetu obvarovati, kako jo zaščititi pred zlepljenem oz. kako jo pokazati v pravi podobi. Potrditev lastne identitete in zaščito pred njeno izgubo ti da popotništvo oz. kot pravi Uletova romanje. Za vse popotnike, turiste, romarje in pohajkovalce je značilna groza pred vezanostjo in fiksiranostjo, zato vedno znova hočejo dokazati svojo pravo identiteto s tem, da se odpravijo na pot in se dokazujejo (Ule, 2000). Ostan (2000) meni, da nas potovanja skozi postaje zunanjega sveta, preko neposrednih izkušenj, vodijo vse bližje k samemu sebi. Potovanja nam pomenijo doživetja lastnega notranjega sveta in duhovne rasti. Potovanja nam pomenijo iskanje smisla. Psihoanaliza si tu zastavi vprašanje: zakaj bi iskali svojo pravo identiteto? Elementarni odgovor psihoanalize je: zaradi potrebe po izpolnitvi želje, zaradi ujemanja med notranjimi stanji in željami in percepcijo ali med željo in zunanjo realnostjo; zato, ker obeta izpolnitev želje in odsotnost strahu in bolečine (Ule, 2000). Prav to popotnikom potovanja tudi pomenijo. Izpolnitev želje, odsotnost strahu,...

Potovanja pomenijo tudi radost do življenja, uživanje v ljudeh in navadah s katerimi pridemo v stik. Erich Fromm (1987) pravi, da osebo, ki ljubi življenje privlači življenje in rast, pa naj bo to kjerkoli. Takšna oseba se zna čuditi in raje vidi kaj novega, kot da najde varnost tistega, kar potrjuje že znano. Ljubi pustolovščino živega. Radost do življenja se odraža tudi v občutku svobode, ki jo čutimo, ko smo na poti, ko smo osvobojeni domačih, družbeno-kulturnih vzorcev in pričakovanj. Potovanja nudijo občutek svobode in svobodo izbire. Svobodno se odločaš o vsem; kam bom potoval, kaj bom obiskal, koliko časa bom tam ostal. Predvsem pri zadnjem vprašanju ima veliko vlogo prosti čas. Koliko časa imam, zaradi prostega časa na razpolago za potovanja? Omejitev prostega časa bolj velja za turizem kot za samo popotništvo. Potovanja so največkrat raztegnjena preko meja prostega časa, zato popotništvo ni le način preživljanja prostega časa, ampak popotništvo posameznikom že pomeni način življenja. Popotniki največkrat svoja potovanja krepko raztegnejo preko svojega prostega časa in potovanja ciklično ponavljajo. Marsikatera prelomnica v življenju, kot je npr. ustvariti si družino, jih ne ustavi na svoji poti. Preprosto živijo dalje, živijo na potovanjih, saj jim potovanja pomenijo način življenja. Tako je to poudaril tudi znani

slovenski popotnik Zvone Šeruga: »kako se nama je po vrnitvi iz Afrike rodila Kaja in kako so znanci in prijatelji ob tej silni sreči vsi žalostni in prizadeti ugotavljali, ha zdaj je pa vsega konec [...] jasno z otrokom ne moreš potovati! Toda Kaja je bila stara štiri leta in pol, ko smo se prvič skupaj odpravili v svet, seveda z nahrbtniki» (Šeruga, 2003: 16).

6.6. FENOMENOLOGIJA TURISTIČNIH DOŽIVETIJ

Popotniki, turisti smo ljudje in vsi ljudje različne stvari, dogodke različno doživljamo in sprejemamo. Avtor E. Cohen (povzeto po Čomić, 1990) izhaja iz današnje opredelitve turista, ki opredeljuje dejstvo, da so si vsi turisti med seboj podobni oz. da so za njih značilne iste karakteristike obnašanja. Sam to trditev kritizira in pravi, da imajo različni turisti različne oblike turističnih doživetij in izkušenj in da ne obstaja en sam značilen tip turista ali popotnika, ki bi tako veljal za vse turiste oz. popotnike. Cohen razlikuje pet osnovnih vrst turističnih doživetij in izkušenj:

1. *Rekreacijski način*: potovanje kot rekreacijsko doživetje je značilno za modernega, množičnega turista in predstavlja najbolj površno obliko doživetij. Turist uživa na potovanju ker to zanj pomeni obnovo fizične in psihične moči. Preprosto verjame v rekreacijsko in zdravilno moč turističnih potovanj, ki so povezani s spremembo podnebja, aktivnosti, itd. Turisti na potovanja ne gledajo kot na sredstvo samorealizacije in samorazvoja. Kot ostale oblike množične zabave je tudi rekreacijski turizem izven t.i. visoke kulture, je le površinska, trivialna, prosto izbirna aktivnost. Glavni namen turistov je rekreacija in zabava.
2. *Razvraten način*: tudi ta način je značilen za množični turizem, vendar v tem primeru turisti ne iščejo neke rekreacije temveč preprosto hočejo pobegniti iz vsakdanjega, enoličnega življenja. Na potovanjih pozabijo na svoje dolgočasno življenje. To doživetje je podobno rekreacijskemu doživetju, vendar ti turisti nimajo nekega konkretnega razloga za potovanja vendar preprosto samo potujejo.
3. *Izkustven način*: se nanaša na tiste posameznike, ki se zavedajo medsebojne odtujenosti, nesmiselnosti in dolgočasje vsakdanjega življenja in turizem/ potovanja jim ponujajo možnost, da ponovno najdejo ta smisel nekje drugje, daleč od doma v

avtentičnem življenju drugih. Izkušajo drugačen način življenja. Upajo, da je drugod, v drugi državi, v drugačnem življenjskem stilu pravo življenje.

4. *Eksplozivni način*: je značilen za tiste popotnike, ki imajo razklano osebnost, ki nimajo jasno definiranih prioritet v svojem življenju. Na ta način s potovanji odkrivajo bistvo življenja, se zlivajo s kulturo in načinom življenja drugih, se ji popolnoma predajajo in na ta način spoznavajo bistvo. Eksplozivni turist išče samega sebe. Slaba stran tega je, da tak način iskanja lahko postane način življenja posameznika, ki tako postane »lutača«, ki ne ve več kje je njegov center.
5. *Ekzistencialni način*: je najgloblja oblika turističnih doživetij. Ta način je značilen za osebe, ki so popolnoma predane svojemu t.i. centru – ustaljenemu načinu življenja in potovanja doživljajo kot življenje v izbežništvu, saj je le njihov center tisti, ki daje smisel njihovem življenju. Kljub temu se odločijo za potovanja, saj jim drug način življenja predstavlja način, da si pridobijo novih moči (Čomić, 1990).

Tako avtor Hermann Hesse izpostavi pravi čar potovanj: »Potovanje ni v tem, da si odpočijemo od domače enoličnosti, od dela in sitnosti, niti ni v naključnem druženju z drugimi ljudmi ali v ogledovanju slik. Tudi v potešitvi radovednosti ni. Pač pa je v *doživetju*, to pomeni v obogatitvi, v organskem osvajanju novo pridobljenega, v pospeševanju našega razumevanja za enotnost v različnosti, za veliko prepletanje sveta in človeštva, v ponovnem odkrivanju starih resnic in zakonov v povsem novih razmerah« (Hesse, 1997: 16).

7. SKLEP

Prosti čas je pomemben družbeni čas. Različni avtorji ga različno definirajo, vendar skupno vsem definicijam je, da je prosti čas nekaj neobveznega, neprisiljenega, svobodnega. To je čas po opravljenih delovnih obveznostih, za katerega je značilna sproščujoča mikavnost. Vloga prostega časa je zabava, počitek, razvijanje osebnosti. Prosti čas nam zagotavlja dovolj svobode, da izbiramo, načrtujemo, ustvarjamo in najdemo smisel v življenju. Na način preživljanja prostega časa in na izbiro dejavnosti v prostem času vplivajo razni dejavniki. Razred, višina dohodka, starost, izobrazba, etnična skupina, družba in njen razvoj, vse to so pomembni dejavniki, ki vplivajo na prosti čas in njegovo izrabo. Poleg naštetih ima velik vpliv tudi spol. Feministične sociologinje so prve opozorile, da se analiza prostega časa ni osredotočila na ženske. V mnogih raziskavah so ugotovile, da je spol pomemben in da imajo ženske manj prostega časa kot moški. Razlog temu je posledica socializacije, kjer se moški in ženske učijo različnih vlog glede na spol. V nalogi sem postavila hipotezo, da imajo moški v povprečju več prostega časa kot ženske. Rezultati ankete, ki jo je Statistični urad RS izvajal na slovenski populaciji, natančno kažejo porabo časa za posamezno prostočasno dejavnost glede na spol. Moški imajo v povprečju dve uri na teden več prostega časa kot ženske kar potrjuje postavljeno hipotezo. Rezultati ankete odsevajo tudi podatek o najbolj pogostih prostočasnih dejavnostih. Najbolj priljubljena dejavnost, tako pri moških kot pri ženskah, je gledanje televizije. Menim, da so ljudje v današnjem času preveč zaposleni, tako službeno kot privatno. Sam način življenja je preveč natrpan in utrujajoč, zato se ljudje v večini odločajo za pasiven način preživljanja prostega časa. Gledanje televizije je po mojem mnenju tako najenostavnejša oblika preživljanja prostega časa. Ne zahteva nikakršnih priprav in posluži se je lahko kar iz udobnega, domačega naslonjača. Najmanj časa pa posamezniki namenjajo udeležbi na raznih prireditvah. Potovanje je dokaj priljubljen način preživljanja prostega časa, saj predstavlja začasni beg v fizične in intelektualne dejavnosti. Menim, da ljudje dan danes tudi vse več stremijo tudi po novih znanjih in spoznanstvi. To jim turizem lahko zagotavlja. Sam turizem ima enak izvor nastanka kot prosti čas in je rezultat industrijske revolucije, čeprav zgodovina turizma sega daleč nazaj. Kljub temu, pa je šele leto 1920 prelomno leto za turizem in pomeni začetek klasičnega turizma v današnjem pomenu besede, na katerega je imela velik vpliv globalizacija in njene posledice. Poznamo več vrst turizma. V diplomski

nalogi sem izpostavila popotništvo in popotnike, ki si sami organizirajo potovanja. Popotništvo je posebna oblika turizma nasproti množičnemu, organiziranemu, agencijskemu turizmu. Popotništvo je izkustveni turizem, popotniki doživljajo tako imenovani »*life practicing*«, kar pomeni, da v čisto pravi podobi živijo in izkusijo življenje kraja, ki ga obiščejo. Menim, da je popotnikov v današnjem času čedalje več. Ni važno kam se odpraviš, zagotovo boš tam srečal vsaj enega popotnika. To vedno doživim tudi sama. Popotnik stremi po dražljajih, impulzivnosti in je dovzeten za spremembe, ki ga bogatijo in približujejo samemu sebi. Popotniki hočejo potovati čim dlje in za čim dalj časa in ob tem zapraviti čim manj denarja. Nasprotno pa je za turista značilno, da doživlja tako imenovani »*life seeing*«, opazuje življenje, potuje s turističnimi agencijami, ima zagotovljeno udobje in vedno prilagodi svoja potovanja, glede na svoj prosti čas. Zato je zanimiva tudi izpostavljena teza, da popotništvo ni le način preživljanja prostega časa, ampak pomeni že način življenja. To so dokazovali mnogi popotniki, med njimi tudi znani slovenski popotniki. Popotnik bo svoja potovanja raztegnil preko meja prostega časa, saj prava popotovanja trajajo lahko več mesecev in tudi let. Če je pri opredelitvi prostega časa sporno vprašanje spola, tega ni mogoče trditi za popotništvo. Vsaj ne v razvitem, zahodnem svetu. Če nekoga premami želja po potovanju, mu vprašanje spola to ne bo preprečilo. Vzemimo na primer popotnico Almo Karlin ali Benko Pulko. Njuna potovanja so trajala več let, kar pomeni, da jima popotništvo ni bila le oblika preživljanja prostega časa, ampak nekaj več. Obe je buril in gnal na pot nek notranji duh, neka želja po spoznanju in učenju. Želja po spremembi. To so značilnosti pravih popotnikov. Potovali sta v različnih časovnih obdobjih, kar ne pomeni, da sta svoja potovanja doživljali drugače. Ravno nasprotno. Potovanja danes ali v preteklosti imajo enak pomen, le da je zaradi napredne tehnologije in razvoja danes veliko lažje in hitreje potovati. Zakaj sploh potovati? Ljudje imamo najrazličnejše vzroke in motive, da potujemo. Potujemo zato, da ubežimo ustaljenemu načinu življenja, da izkusimo svet in drugačen način življenja, da si naberemo novih moči in energije. Razlogi za potovanja so podobni razlogom, zakaj ljudje potrebujemo prosti čas. Potovanja nam omogočajo zadovoljevanje določenih potreb, ki so za človeka funkcionalnega pomena. Težnja po novih situacijah, novih poznanstvih in izkušnjah je pri ljudeh vedno prisotna. Potrebe po sprostivni in rekreaciji, po varnosti in spoznavanju, po druženju kot eni izmed skupnih socialnih potreb vseh ljudi, so s potovanjem zadovoljene. Na splošno ljudje veliko potujemo. To je razvidno tudi iz anketnih podatkov, ki jih je v letu

2002 zbral Statistični Urad RS. Slovenci smo v letu 2002 odšli kar na 3 294 322 zasebnih potovanj in glavni razlog za odhod je bilo preživljanje prostega časa v smislu počitnic in dopustov. Menim, da se je standard življenja na splošno povečal, kar je tudi razlog, da se ljudje lahko več odločajo za potovanja. Popotovanja imajo za posameznike določen, a drugačen pomen. Pri posameznikih, ki se odločijo za potovanja je prisotna prepričanost spoznanja in želja po spoznavanju. Potovanja pomenijo tudi potrditev lastne identitete oz. iskanje samega sebe in kar je bila rdeča nit moje naloge, potovanja pomenijo način življenja.

Turizem je torej ena izmed možnih oblik preživljanja prostega časa. Način potovanja je odvisen od posameznikove osebnosti. Spol pri tem ne igra bistvene vloge, temveč želja po potovanju ne glede na spol ali prosti čas. Preprosto greš! Naj zaključim z mislijo slovenskega popotnika Janina Klemenčiča, s katero se popolnoma strinjam in jo priporočam vsakomur: »če se boš kdaj spraševal, ali bi šel na neko potovanje, čimprej pozabi vse argumente proti in vsekakor pojdi na pot. Kakršnokoli potovanje je boljše kot pa nikakršno potovanje« (Klemenčič, 2002).

8. LITERATURA IN VIRI

1. Abram, S., Waldren, J., Macleod, V.L. (1997): *Tourist and Tourism: Identifying with People and Places*. WBC Book Manufacturers, Bridgend.
2. Arendt, H. (1991): *Vita activa*. Izdavaško poduzeće August Cesarec, Zagreb.
3. Baskar, B. (2000): »The long way home« Popotovanje od avtentičnosti do imobilnosti. *Emzin: revija za kulturo*, let. 10. št. 3 – 4, str. 55 – 59.
4. Cetinski, Uršula (1995): *Alma, o življenju svetovne popotnice A. Karlin*. Samostojna publikacija.
5. Critcher, C., Bramham, P., Tomlinson, A. (1995): *Sociology of leisure*. Spon Press, London.
6. Černigoj – Sadar, N. (1991): *Moški in ženske v prostem času: socialne in psihološke, dimenzije načinov preživljanja prostega časa*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
7. Černigoj – Sadar, N. (1996): *Prosti čas. V: Svetlik, I. Kakovost življenja v Sloveniji*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
8. Černigoj – Sadar, N. (1998): *Od časa, ki ostaja, do blagostanja. V: Družboslovne razprave*, let.14, št.27/28, str.86 – 97.
9. Čomić, Đ. (1990): *Psihologija turizma*. NIP Turistička štampa, Beograd.
10. Flere, S. (2000): *Sociologija*. Pravna fakulteta, Maribor.
11. Fromm, E. (1987): *Človekovo srce: njegov demon dobrega in zla*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
12. Giddens, A. (2001): *Sociology*. Polity Press, Cambridge.
13. Glyptis, S. (1989): *Leisure and unemployment*. Open University Press, Philadelphia.
14. Gogala, V. (2002): *Kdor vozi avto potuje kot berač*. Sobotna priloga, 1. junija 2002, str. 20.
15. Haralambos, M., Holborn, M. (1999): *Sociologija: Teme in pogledi*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
16. Hawkins, E.D., Hudman, E:L. (1989): *Tourism in contemporary society*. Prentice Hall, Engelwood Cliffs, New Jersey.
17. Hesse, H. (1997): *Umetnost brezdelja*. Pan Dražgoše, Dražgoše.

18. Hesse, H. (1999): Popotovanje. Cankarjeva Založba, Ljubljana.
19. Ivančič, U. (2004): Tudi jaz bi bil popotnik?! Svet & Ljudje, let. 7. št. 69 – 70, str. 7 – 9.
20. Jakob, P. (2000): Potovanje kot romanje. Emzin: revija za kulturo, let.10. št. 3 – 4, str.71 – 73.
21. Klemenčič, J. (2002): Popotniški priročnik. ICO, Kamnik.
22. Lešnik, R. (1982): Prosti čas: delo, človek, družba, vzgoja. Založba obzorja, Maribor.
23. MacCannel, D. (1992): Empty Meeting Grounds: The Tourist Papers. Routledge, New York.
24. Nastran Ule, M. (2000): Sodobne identitete v vrtincu diskurzov. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
25. Newman, D.M. (1997):Sociology. Pine Forge Press, California.
26. Ostan, A. (2000): Po tavanju je vsak dan potovanje, po vnanjem vedno je notranje. Emzin: revija za kulturo, let.10 št. 3 – 4, str. 96 – 105).
27. Planina, J. (1996): Uvod v turizem. Visoka šola za hotelirstvo in turizem, Portorož.
28. Pulko, B. (2003): Po zemlji okoli sonca. Undara Studio, Ljubljana.
29. Rezultati raziskovanj (2003): Anketa o turističnih potovanjih domačega prebivalstva 2002, št. 792. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.
30. Slovar slovenskega knjižnjega jezika, (1994).DZS, Ljubljana.
31. Spreizer – Janko, A. (2000): Med Odisejem in Sneguljčico – nomadski svetovi etnomuzikolga. Emzin: revija za kulturo, let.10. št. 3 – 4, str. 18 – 25.
32. Statistične informacije (2002): Življenska raven, anketa o porabi časa, Slovenija, april 2000 – marec 2001. Statistični Urad Republike Slovenije, Ljubljana.
33. Statistične informacije (2003): Gostinstvo in turizem, turistična potovanja domačega prebivalstva, Slovenija. Statistični Urad RS, Ljubljana.
34. Statistični letopis (2003): Anketa o porabi časa. Statistični Urad RS, Ljubljana.
35. Strojnik, T. (1982): Prosti čas. Delavska enotnost, Ljubljana.
36. Šeruga, Z. (2003): Nekam daleč. Samozaložba, Ljubljana.
37. Teržan, V. (2000): Srečanje v prostoru za potnike. Emzin: revija za kulturo, let.10. št. 3 – 4, str.109-110.

38. Theobald, W. (1994): Global Tourism: The next decade. British Library Cataloguing in Publication Data, Oxford.
39. Weber, I. (1997): Kultura potepanja. Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
40. Weber, I. (2000): Intervju z Gianni Danev Djabo: »Domotožje imajo tisti, ki radi trpijo«. Emzin: revija za kulturo, let.10. št 3 – 4, str.26 – 33.